

"SYKÄYKSIÄ HYVÄN LUON- TOSUHTEEN KEHITTYMI- SELLE"

Luontokasvatusta päiväkodin integroidussa erityisryh-
mässä Herra Siilin kanssa

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Raisa Eskelinen ja Taija Jussila	
Työn nimi "Sykäyksiä hyvän luontosuhteen kehittymiselle" – Luontokasvatusta päiväkodin integroidussa erityisryhmässä Herra Siilin kanssa	
Päiväys 9.10.2015	Sivumäärä/Liitteet 53/9
Ohjaaja(t) Auli Pohjolainen ja Anne Walden	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pikku-Ketun päiväkotimannerheimin lastensuojeluliitto Kainuun piiri, Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry, Kainuun ammattiopisto	
<p>Tiivistelmä</p> <p>"Sykäyksiä hyvän luontosuhteen kehittymiselle" on toiminnallinen opinnäytetyö. Opinnäytetyö toteutettiin kajaantilaisessa Pikku-Ketun päiväkodissa. Sen tavoitteena oli tukea Pikku-Ketun päiväkodin luontokasvatusta. Sen tavoitteena oli vahvistaa lasten ja perheiden suhdetta luontoon sekä lisätä heidän tietouttaan luonnosta ja elinympäristöstään. Opinnäytetyö koostuu kolmesta erilaisesta luontokasvatuksen menetelmästä: luontotuokiosta, luontopassista ja luontopolku-tapahtumasta. Opinnäytetyössä käytettiin ohjaustilanteissa vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä.</p> <p>Luontotuokiot ja luontopassi toteutettiin Pikku-Ketun päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Luontopolku-tapahtuma järjestettiin koko päiväkodille. Luontotuokioiden tarkoituksena oli lisätä integroidun erityisryhmän lasten tietoutta luonnosta varhaiskasvatuksen menetelmin. Luontopassin tarkoituksena oli innostaa lapset ja vanhemmat liikkumaan luonnossa sekä tukea lapsen ja vanhemman välistä myönteistä vuorovaikutusta. Luontopolku-tapahtuman tarkoituksena oli tarjota perheille mukavaa yhteistä tekemistä luonnossa.</p> <p>Opinnäytetyössä selvitettiin, miten luontotuokiot, luontopassi ja luontopolku-tapahtuma tukivat päiväkodin luontokasvatusta ja miten käytetyt menetelmät toimivat. Luontotuokiot herättivät lasten kiinnostuksen luontoa kohtaan. Luontopassi innosti lapsia ja vanhempia havainnoimaan luontoa. Luontopolku-tapahtuman koettiin vahvistavan kasvatuskumppanuutta päiväkodin ja kodin välillä. Perheet viihtyivät luontopolku-tapahtumassa toiminnallisten ja luontoaiheisten tehtävien parissa. Luontokasvatuksen menetelmien arvioitiin antaneen sykäyksiä lasten luontosuhteen kehittymiselle.</p>	
Avainsanat Luontokasvatus, luontosuhde, vaihtoehtoiset kommunikointimenetelmät, integroitu erityisryhmä	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Raisa Eskelinen & Taija Jussila			
Title of Thesis "Inspiration for developing a good relationship with nature" – Nature education in an integrated special group in kindergarten			
Date	9.10.2015	Pages/Appendices	53/9
Supervisor(s) Auli Pohjolainen & Anne Walden			
Client Organisation /Partners Kindergarten Pikku-Kettu/Mannerheim League for Child Welfare of Kainuu, Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry, Kainuu Vocational College			
<p>Abstract</p> <p>"Inspiration for developing a good relationship with nature" – Nature education in an integrated special group in kindergarten with Mister Hedgehog is a functional thesis. The thesis was carried out in Kindergarten Pikku-Kettu in Kajaani. Its aim was to support nature education in Pikku-Kettu kindergarten. A further aim was to strengthen the children's and families' relationship with nature and increase their knowledge of nature and the living environment. The thesis consists of three different nature education methods: the nature moments, nature passport and a nature trail event. In the thesis alternative communication methods were used in guidance situations.</p> <p>The nature moments and nature passport were realized in Pikku-Kettu kindergarten integrated special group. The nature trail event was organized for the whole kindergarten. The nature moments were purposed to increase knowledge in the integrated special group of children about the nature with early childhood education methods. The nature passport was purposed to inspire children and parents to move in nature and support positive interaction between child and parent. The nature trail event was aimed to provide something nice and common for families to do in the nature.</p> <p>This thesis studied how the nature moments, nature passport and nature trail event supported the kindergarten's nature education and how the methods worked. The nature moments aroused children's interest in nature. The nature passport inspired children and parents to observe the nature. The nature trail event was felt to strengthen the parental partnership between kindergarten and home. Families enjoyed the nature trail event with its functional and nature related tasks. Nature education methods were estimated to have given inspiration for developing children's relationship with nature.</p>			
Keywords Nature education, nature relationship, alternative communication methods, integrated special group			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	7
2	TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS.....	9
3	LUONTOKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	11
3.1	Luontokasvatuksen lähtökohtia	12
3.2	Luonnontieteellinen orientaatio osana varhaiskasvatussuunnitelmaa.....	13
3.3	Luonto- ja ympäristökasvatuksen menetelmiä varhaiskasvatuksessa	14
3.4	Luontosuhde ihmistä kannattelevana voimavarana	15
4	ERITYISTUKI VARHAISKASVATUKSESSA	18
4.1	Kasvatuskumppanuus yhteistyön muotona	19
4.2	Erytispäivähoidon muodot päiväkodissa.....	19
4.3	Erytisen tuen tarve kommunikoinnissa	20
4.3.1	Kommunikointi kuvin ja esinein	21
4.3.2	Kommunikointi tukiviittomilla.....	22
4.4	Konstrukttiivinen oppimiskäsitys erityistuen tarpeessa olevien lasten ohjauksessa	23
4.4.1	Erytispedagogiset menetelmät	23
4.4.2	Oppiminen lähikehityksen vyöhykkeellä	24
5	LUONTOKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN PIKKU-KETUN PÄIVÄKODISSA	26
5.1	Toiminnan suunnittelu	26
5.1.1	Luontotuokioiden suunnittelu integroidulle erityisryhmälle.....	27
5.1.2	Vanhemmat osallistavan luontopassin suunnittelu.....	28
5.1.3	Luontopolku-tapahtuman suunnittelu	28
5.2	Toiminnan toteutus	30
5.2.1	Luontotuokioiden toteutus	32
5.2.2	Vanhemmat luontokasvatukseen osallistava luontopassi	38
5.2.3	Luontopolku-tapahtuman toteutus	38
5.3	Arviointi ja palaute	40
5.3.1	Palaute Nallukat-ryhmän työntekijöiltä.....	42
5.3.2	Palaute vanhemmilta ja lapsilta	43
5.3.3	Oman toiminnan arviointi ja luontokasvatuksen kehittäminen.....	44

6 POHDINTA.....	48
LÄHTEET	51
LIITE 1: HERRA SIILIN TARINA	54
LIITE 2: PESÄN RAKENNUS PISTEEN KUVALLINEN OHJE	55
LIITE 3: LUONTOPOLUN TEHTÄVÄPOHJA.....	56
LIITE 4: LUONTOPOLUN TEHTÄVÄPISTEEN PEDAGOGINEN SUUNNITELMA	58
LIITE 5: KUTSU HERRA SIILIN LUONTOPOLULLE	59
LIITE 6: LUONTOTUOKION PEDAGOGINEN SUUNNITELMA.....	60
LIITE 7: LUONTOPASSI.....	61
LIITE 8: KYSELYLOMAKKEET	69
LIITE 9: LEHTIJUTTU LUONTOPOLKU-TAPAHTUMASTA.....	71

1 JOHDANTO

Lapsen luontosuhteen kehittyminen ei ole enää itsestäänselvyys nyky-yhteiskunnassa. Lapsilla oli aikaisemmin erilaiset mahdollisuudet ja vapaudet liikkua luonnossa kuin nykyään. Maaseudulla asuesaan lasten maailmana toimi maatalon pihapiiri. Isompien lasten leikki laajeni metsikköön. Näissä luontoleikeissä opittiin tuntemaan myös luontoa ja suhde luontoon kehittyi. (Helenius & Lummelahti 2014, 40–41.) Muutto maalta kaupunkeihin on vähentänyt lasten ulkona viettämää aikaa. Vanhemmat eivät uskalla päästää lapsia ulos leikkimään muun muassa ihmisten paljouden ja liikenteen vaarallisuuden takia. (Rappe, Lindén & Koivunen 2003, 80.) Nykyaikana lasten leikit ovat muuttuneet; lapset ovat siirtyneet sisätiloihin, virtuaalimaailmaan ja erilaisten tietokonepelien pariin. Tämä on johtanut siihen, että luontoa ei enää tunneta, pahimmassa tapauksessa jopa pelätään. (Helenius & Lummelahti 2014, 42.)

Luonnolla on monia hyvinvointivaikutuksia ihmiselle, luonnossa liikkuminen rentouttaa, virkistää mieltä ja laukaisee stressiä. Luontoympäristö vähentää ihmisen kokemaa jännitystä ja parantaa keskittymiskykyä. Näistä hyvinvointivaikutuksista nauttii myös lapsi. Lisäksi lapsen motoriset taidot kehittyvät. Liikkuminen epätasaisessa maastossa sekä marjojen ja kukkien kerääminen kehittävät niin karkea- kuin hienomotoriikkaakin. Tarkkaillessaan luontoa lapsi oppii havainnointitaitoja ja syy-seuraussuhteita ja majaa rakentaessa lapsen ongelmanratkaisukyky kehittyi. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 11, 16–17.)

Lasten tulisi päästä luontoon leikkimään tai tekemään työtä, jotta he pääsisivät tutkimaan luonnon ihmeitä ja kokemaan sen erilaisia ilmiöitä. Tällaisten kokemusten pohjalta lapset oppivat arvostamaan ympäristöä ja huolehtimaan siitä. Luontoympäristö kiinnostaa kaikkia lapsia. Lapset ovat pieniä tutkijoita ja he tarvitsevat mahdollisuuden leikkeihin, oppimiseen ja ympäristönsä tutkimiseen. Lapset käyttävät tutkimisessa kaikkia aistejaan ja leikkiessään luonnonympäristössä lapsi oppii monenlaisia asioita. Sama pätee myös erityistuen tarpeessa oleviin lapsiin. (Rappe ym. 2003, 80–83.)

Luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteena on lapsen oman toiminnan vaikutusten ymmärtäminen ympäristölle. Parhaimmillaan tavoitteet toteutuvat monipuolisessa yhteistyössä perheiden kanssa. (Matikainen 2008, 163.) Kaikki vanhemmat voivat toimia lastensa luontokasvattajina. Esimerkiksi retki metsään on seikkailu, josta voi nauttia koko perhe. Lapsi kokee monia elämyksiä ja iloa tutkiesaan luonnonilmiöitä. Samalla lapsen arvostus luontoa ja omaa elinympäristöään kohtaan herää. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 7–8.)

Opinnäytetyömme on toiminnallinen kehittämistehtävä. Valitsimme teemaksi luontokasvatuksen, koska se on tärkeä, ajankohtainen ja monia mahdollisuuksia tarjoava kehittämiskohde. Luonnossa liikkuminen ei automaattisesti kuulu nykylapsen ajanviettotapoihin. Lasten sisällä viettämä aika on lisääntynyt erilaisten pelikoneiden suosion myötä. Tällöin myös kaikki ulkona liikkumisen ja luonnon hyvinvointivaikutukset jäivät lapsilta saavuttamatta. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristö oli luonnollinen valinta, koska valitsimme opinnoissamme varhaiskasvatuksen polun. Varhaiskasvatus on tärkeä toimintaympäristö lasten asenteiden kehittämisessä luontoa kohtaan. Luontoteema tarjoaa

myös monia mahdollisuuksia kasvatuskumppanuuden toteuttamiseen. Erityistuen tarpeessa olevat lapset valikoituivat kohderyhmäksi, koska tavoitteenamme oli syventää osaamistamme erityiskasvatukseen. Luonnon positiivisista vaikutuksista hyötyvät myös erityistuen tarpeessa olevat lapset, sillä luontoympäristö kehittää esimerkiksi motorisia taitoja ja laukaisee stressiä.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus koostui suunnittelemistamme ja toteuttamistamme luontotuokioista ja luontopassista kajaanilaisen Pikku-Ketun päiväkodin integroidulle erityisryhmälle. Lisäksi organisoimme luontopolku-tapahtuman päiväkodin lapsille ja perheille. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tukea Pikku-Ketun päiväkodin luontokasvatusta. Sen tarkoituksena oli vahvistaa lasten ja perheiden suhdetta luontoon sekä lisätä heidän tietouttaan luonnosta ja elinympäristöstään. Opinnäytetyön kehittämistehtävänä oli kehittää päiväkodille vanhemmat luontokasvatukseen osallistava luontopassi. Luontopassin tehtävien tarkoituksena oli innostaa perheet liikkumaan luonnossa ja havainnoimaan luontoa. Lisäksi luontopassin tarkoituksena oli tukea lapsen ja vanhemman välistä myönteistä vuorovaikutusta.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Opinnäytetyömme toimeksiantaja on kajaanilainen Pikku-Ketun päiväkoti. Pikku-Ketun päiväkoti on kunnallinen päiväkoti ja siinä on kaksi integroitua erityisryhmää sekä yksi sisarusryhmä. Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan (2004) integroidulla erityisryhmällä tarkoitetaan ryhmää, jossa on 12 lasta. Lapsista viidellä on asiantuntijan toteama erityisen tuen ja hoidon tarve. Ryhmän henkilökunta koostuu erityislastentarhanopettajasta, lastentarhanopettajasta sekä kahdesta lastenhoitajasta. Tarvittaessa ryhmässä voi olla avustaja.

Pikku-Ketun päiväkodissa on noin 40 iältään 1–6-vuotiasta lasta. Päiväkoti sijaitsee Kajaanissa Ketun kaupunginosassa. Päiväkodin lähistöllä on Vimpelinlammen ulkoilualue. Pikku-Ketun päiväkodissa työskentelee kaksi erityislastentarhanopettajaa, neljä lastentarhanopettajaa, kuusi lastenhoitajaa ja yksi erityisavustaja. Opinnäytetyössämme käytämme heistä ilmausta päiväkodin työntekijät.

Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelman (2004) mukaan inhimillistä toimintaa ohjaavat arvot. Näiden arvojen olemassaolo on merkityksellistä tiedostaa, sillä ne ohjaavat kaikkea arjen toimintaa. Kajaanin kaupungin varhaiskasvatustoiminnan taustalla vaikuttavia arvoja ovat ihmisyyys ja inhimillisyys, turvallisuus sekä vuorovaikutuksellisuus. Luonnontieteellisestä orientaatiosta Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelmassa sanotaan, että lapsi muovaa omat käsityksensä ympäristöstä ja elämästä. Näihin käsityksiin vaikuttavat aikuisten myönteiset ja tulevaisuuteen luottavat näkemykset. Lapsen tulee voida tutkia, kokeilla ja saada näin elämyksiä luonnosta. Aikuisen tehtäviin kuuluu olla aidosti kiinnostunut lapsesta. Aikuisen tulee kysyä ja ihmetellä, rohkaista ja kannustaa sekä luoda toiminnalle kiireettömät ja turvalliset puitteet. Luonnontieteellisessä orientaatiossa olennaista ovat kokemuksellisuus, elämyksellisyys ja toiminnallisuus.

Pikku-Ketun päiväkodin arvoja ovat rehellisyys, inhimillisyys ja turvallisuus. Asioita käsitellään vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä rehellisesti ja yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaisesti. Turvallisuus näyttäytyy fyysisen ympäristön hyvässä kunnossapidossa ja asetusten mukaisessa henkilökunnan läsnäolossa. Lisäksi lapsen psyykkisen turvallisuuden takaavat kiinteät ja mahdollisimman pysyvät aikuissuhteet. (Komulainen 2015-8-27.)

Kuvat toimivat Pikku-Ketun päiväkodin toiminnan punaisena lankana. Kuvia käytetään toiminnan tukemiseksi kaikissa lapsiryhmissä ja kaikessa toiminnassa. Päiväkodin toiminnassa hyödynnetään myös lasten saduttamista ja valokuvausta. Lasten arkea valokuvataan ja kuvat tallennetaan cd-levylle, jonka lapset saavat mukaansa lähtiessään pois päiväkodista. Käytössä on myös perinteinen portfoliokansio, johon lisätään lasten valokuvia, sadutuksia ja muita tuotoksia. Portfolioon voi tallentaa valokuvan esimerkiksi lapselle tärkeistä leikistä. (Komulainen 2015-8-27.)

Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden kevätkauden 2015 aikana päiväkodin esikoulu-ryhmä Nallukoihin. Nallukat-ryhmä on integroitu erityisryhmä ja siinä on viisi erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta ja seitsemän tukilasta. Erytystuen tarpeessa olevalla lapsella tarkoitetaan lasta, joka tarvitsee tukea fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla

eripituisia aikoja (Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelma 2004). Nallukat-ryhmän lapsilla oli erilaisia kommunikointiin liittyviä tuen tarpeita. Ryhmässä käytettiin kommunikoinnin tukena tukiviittomia ja kuvakommunikointia. Osalla ryhmän lapsista oli käytössään henkilökohtaiset kommunikointikansiot ja kommunikointitauluja eri toimintoihin, kuten leikkiin ja ruokailuun. Kommunikointitauluissa oli kuvia, joita lapsi ja ohjaaja käyttivät puheensa tukena erilaisissa valinta- ja keskustelutilanteissa. Kuvien avulla lapsille jäsennettiin myös päivän kulkua. Kuvat olivat tärkeitä ryhmän erityistuen tarpeessa olevien lasten päivästruktuurin luomisessa. Nallukat-ryhmässä työskenteli erityislastentarhanopettaja, lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppaneina olivat Kainuun ammattiopiston lähihoitaja opiskelijat sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ja Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry. MLL on valtakunnallinen kansalaisjärjestö, jonka päätehtävänä on edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia. MLL tekee työtä lapsiperheiden hyväksi yhteiskunnan monella eritasolla. MLL:n arvoja ovat lapsen ja lapsuuden arvostus, yhteisvastuu, inhimillisuus ja yhdenvertaisuus. MLL:n toiminnan periaatteina ovat avoimuus, ilo, kumppanuus, osallisuus sekä arjen arvostus. (MLL 2014.) Kehitysvammaisten tukiliiton tehtävänä on edistää kehitysvammaisten ihmisten osallisuutta sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry).

Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry ilmoitti luontopolku-tapahtuman Kainuun osuuspankin Sinun hyvä tekosi -kampanjaan. Kainuun Osuuspankki täytti tänä vuonna 100 vuotta. Sen kunniaksi se tekee tänä vuonna joka viikko hyvän teon Kainuun hyväksi. Sinun hyvä tekosi voi olla fyysisen avun tarjoaminen, taloudellinen avustus tai yksinkertaisesti ilahduttava teko. (Parttimaa 2015-01-09.) Kainuun osuuspankki tarjosi perheille makkarat ja pillimehut sekä saippuakuplat lapsille.

3 LUONTOKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Luontokasvatus on osa ympäristökasvatuksen käsitettä. Luonto- ja ympäristökasvatus käsitteet sekoittuvat usein toisiinsa, mutta luontokasvatus voidaan nähdä ympäristökasvatuksen alakäsitteenä. Luontokasvatus on ensisijaisesti tunnepitoisen suhteen luomista luontoa kohtaan. Pohjimmiltaan se on hyvin arkista toimintaa, kuten vuodenaikojen seuranta ja erilaisten ilmiöiden ihmettelyä. Parhaiten luontokasvatus toteutuu toimimalla luonnossa. Liikkumalla ja tutustumalla luontoon myös lapsen luontotietous lisääntyy. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 10.) Ympäristökasvatuksen käsite laajentaa toiminnan koskemaan kaikkea elinympäristöämme, kuten kaupunkiympäristöä (Raittila 2011, 208).

Luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteena on välittää ympäristöä suojelevia arvoja ja opettaa kantamaan vastuuta ympäristöstä (Puumalainen 2005, 8). Sen tavoitteena on kokonaisvaltaiseen ympäristövastuullisuuteen elämäntapaan kasvaminen. Tämä tavoite koskee myös pienten lasten ympäristökasvatusta. ”Pienten lasten ympäristökasvatuksen tavoitteena on antaa edellytyksiä toimia demokraattisen yhteiskunnan ympäristötietoisena kansalaisena.” Tähän tavoitteeseen varhaiskasvatuksessa pyritään lapsen jokapäiväisessä elämässä arkisilla keinoilla. Ympäristövastuullisessa elämäntavassa on kyse arjenvalinnoista. Ympäristönäkökulmien huomioiminen ja ympäristöstä huolehtimisen tulisi olla itsestään selvä osa jokaisen ihmisen arkea. Kaiken kasvatuksen tavoitteena on antaa edellytyksiä omaksua sellaisia käsityksiä, arvoja ja asenteita joiden pohjalta ihmiset haluavat toimia ympäristönsä puolesta. (Raittila 2011, 208, 210.) Ympäristökasvatuksen tulee keskittyä ensisijaisesti tunne- ja arvokasvatukseen, koska ihmisen tunteet ohjaavat arvojen muodostumista ja arvot ovat kaiken toimintamme pohjalla (Salonen 2005, 204).

Varhaiskasvatuksen pitäisi tarjota lapsille kokemus luontoa vaalivasta toiminnasta oikeana ja lapsen näkökulmasta mielekkäänä. Toiminta ei saa olla pelkkää rajoittamista, luopumista ja velvollisuutta. Sen on oltava lapsen näkökulmasta nautinnollista, hauskaa, järkevää ja miellyttävää. Tätä tavoitetta ei saavuteta pelkästään suoralla, suunnitelmallisella opetuksella. Parhaiten tavoitteet toteutuvat jokapäiväisissä arkisissa tilanteissa mukaan lukien lapsen vapaa aika. (Raittila 2011, 210.)

Ympäristökasvatukseen kuuluu olennaisesti tiedon lisäksi kokemukset, elämykset ja lasten oma toiminta. Lasten on saatava tietoa ympäristöstään, toimia ympäristössä sekä saada mahdollisuus toimia ympäristönsä puolesta. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 109.) Ympäristökasvatusta voi luonnehtia elinikäiseksi oppimisprosessiksi, jossa ihminen tulee tietoiseksi ympäristöstä ja omasta roolistaan ympäristön hoitajana ja säilyttäjänä. Ympäristökasvatusta on kaikki se toiminta, joka lisää tietoutta ympäristöstä ja tähtää ympäristöä säästävän elämäntavan muotoutumiseen. (Matikainen 2008, 155.)

Ympäristökasvatuksen rinnalla voidaan käyttää myös käsitteitä kestävä kehityksen kasvatus tai kestävä elämäntavan kasvatus (Raittila 2011, 208). Kestävä kehitys on kiinteä osa ympäristökasvatusta. Kestävällä kehityksellä tarkoitetaan ihmisten käyttäytymismallien muuttamista ympäristöä kuluttavista ympäristöä säästäviin toimintatapoihin. (Järvinen ym. 2009, 109.) Wolffin (2004, 23) mukaan kestävä kehitys perustuu toisten ihmisten ja maapallon kunnioittamiseen. Ihmiskunnan kehitys ei

saa tapahtua uusien sukupolvien kustannuksella. Jokaisen on huolehdittava, että puhdasta ilmaa, vettä ja ravintoa riittää kaikille nyt ja tulevaisuudessa. Varhaiskasvatus on jo sinällään kestävä kehityksen mukaista toimintaa, sillä siihen satsaaminen säästää tulevaisuudessa. Varhaisiän kokemukset luovat perustan ihmisen myöhemmälle ajattelumalleille ja toimintatavoille. (Parikka-Nihti 2011, 14.)

Kestävä kehitys on arvokasvatusta. Sen keskeisiä arvoja ovat vapaus, tasa-arvo, solidaarisuus, suvaitsevaisuus, luonnon kunnioittaminen ja jaettu vastuu. (Parikka-Nihti 2011, 42.) Lapsen osallisuus on ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen olennainen osa. Osallisuus käsite viittaa ihmisen kuulumista yhteiskuntaan ja yhteisöön. Osallisuus on kokemus yhdessä elämisestä. Osallisuudella tarkoitetaan kokemusta omien kykyjen riittävydestä, oman roolin merkittävyydestä ja vastuun saamisesta. Osallisuuden kokemukseen kuuluu vuorovaikutussuhteet ja yhteistoiminnallisuus. Osallistessaan ihminen tuntee vaikuttavansa. Kun ihminen vaikuttaa, hänen ymmärryksensä omasta minästä muuttuu toimijaksi, jolla on oikeuksia ja velvollisuuksia. Hän oppii toimimaan sitoumusten ja eri tilanteiden vaatimalla tavalla. (Parikka-Nihti 2011, 34.)

Osallisuus on lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan. Lapsen osallisuus voi olla joko näennäistä tai aitoa osallisuutta. Lapsen aito osallisuus mahdollistuu yhteisöllisessä ja tasa-arvoisessa toimintakulttuurissa. Lapsen osallisuus voi olla esimerkiksi mahdollisuus kertoa mielipiteensä ja jakaa tietoa, hankkia uutta tietoa eri tietolähteistä sekä harjoitella päätöksen tekoa. Kun kasvattaja näkee lapsen aktiivisena toimijana ja osana yhteiskuntaa, nousee lapsen kokemus omasta toimijuudesta, osallisuudesta, tärkeäksi osaksi kasvatusta. Kun lapsi saa olla osallisena, hän oppii hallitsemaan ajatteluaan ja toimintaansa. Havaitessaan, että hänen mielipiteillään on väliä, hän oppii myös kantamaan vastuuta. Osallistava toiminta on aina demokraattista ja sen avulla lapsilla on mahdollisuus oppia toisen näkökulman huomioon ottamista ja kompromissien tekoa. Kun lapsilta kysytään mielipidettä heidän ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, he oppivat ilmaisemaan mielipiteitään. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 54.)

3.1 Luontokasvatuksen lähtökohtia

Suomalaisen varhaiskasvatuksen ajatukset pohjautuvat vielä tänäkin päivänä Friedrich Fröbelin oppimis- ja kasvatuskäsityksiin. Fröbelin kehittämässä opetussuunnitelmassa painotettiin luonnontieteitä. Ympäristö liittyi erottamattomana osana kaikkeen toimintaan. Pienet puutarhassa tehtävät työt, kuten pihatalkoot keväisin ja syksyisin olivat osa työkasvatusta. Fröbelin mukaan luonto on kasvatuksen innoittaja, luonnossa ja luontoa tarkkailemalla lapset oppivat ja kasvavat. Lastentarha, kindergarten, toimi vertauskuvana hänen näkemykselleen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 55–56.) Fröbelin Saksaan perustamassa lastentarhassa vuonna 1840 kunnioitettiin lapsen omaa erikoisluonnetta ja pyrittiin tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Fröbel määrittä lastentarhan tehtävän seuraavalla tavalla:

Sen tarkoituksena ei ole vain pitää silmällä alle kouluikäistä lasta, vaan sen tulee myös panna heidät toimimaan tavalla, joka vastaa heidän ikäänsä ja olemustaan, vahvistaa heidän ruumistaan, harjoittaa heidän aistejaan, pitää toiminnassa heidän

heräävää henkeään, tutustuttaa heidät luontoon ja ihmisten maailmaan. Erityisesti sen tulee ohjata heidän sydäntään ja mieltään oikein ja johdattaa heidät koko elämän alkulähteille, yksimielisyyteen itsensä kanssa. (Vilen ym. 2006, 187.)

Jo tällöin pohjustettiin käsitys tekemisen, toiminnallisuuden ja taiteen kokemisen yhdistelmästä varhaiskasvatuksessa. Fröbelin mukaan lapsi on aktiivinen oppija, jolle ei voi syöttää tietoa. Lasten tulisi saada oppia omien aistihavaintojensa avulla. Fröbelin pedagogiikkaan kuului ajatus varhaislapsuuden merkityksestä ihmisen elämässä loppuelämää kannattelevana aikana. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 55.) Lapsi rakentaa pienestä pitäen uskoa itseensä ja maailmaan. Kun lapsi otetaan mukaan erilaisiin askareisiin, hän kokee olevansa hyödyllinen ja että hänen teoillaan on merkitystä. Näin hän saa perustan myös terveen minäkuvan rakentumiselle. Toiminnalla, kuten pienillä pihatöillä, lapsi oppii arvostamaan työtä ja kokee, että on osa yhteisöä. Näin lapsi oppii arvostamaan myös elinpiiriään ja haluaa hoitaa sitä. (Nummi 1998, 12.) Mallioppimisella lapsi oppii esimerkiksi roskien keräämistä sekä kasveista ja eläimistä huolehtimista. Eläintenhoito kasvattaa vastuuntuntoa ja roskien kerääjä tuskin jättää itse roskia luontoon. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 68.)

3.2 Luonnontieteellinen orientaatio osana varhaiskasvatussuunnitelmaa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaa kaikkia yhteiskunnan järjestämiä ja valvomia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatuksen seuraavasti: ”varhaiskasvatus on pienten lasten elämänpireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8, 11.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lasten tasapainoinen kehitys, kasvu ja oppiminen. Jotta lapsille välittyvä mahdollisimman monipuolinen, eheä ja kokonaisvaltainen kuva maailmasta, varhaiskasvatuksen sisältöjen välistä tasapainoa voidaan tarkastella sisällöllisten orientaatioiden kautta. Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot ovat inhimillisen ymmärryksen, tiedon ja kokemisen perusmuotoja. Orientaatio käsitteenä tarkoittaa sitä, että ne eivät ole oppiaineiden sisältöjen opiskelua vaan erilaisten kokemusten ja valmiuksien saamista erilaisista ilmiöistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26.)

Luonnontieteellisen orientaation tavoitteena on syventyä luonnonilmiöihin havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla. Aiheet löytyvät lapsen lähiympäristöstä niin ulkoa kuin sisältä. Niitä voivat olla muun muassa kasvit, eläimet, luonnonilmiöt ja vuodenaajat. Esiopetuksessa luonnontieteellisellä orientaatiolla on yhteys ympäristö- ja luonnontiedon, mutta myös terveyden sekä fyysisen ja motorisen kehityksen sisältöalueisiin. Varhaiskasvatuksen muita sisällöllisiä orientaatioita ovat matemaattinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen ja uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Eri orientaatiot täydentävät toisiaan ja niiden aiheet, ilmiöt ja sisällöt tulee liittää luontevasti lasten arkeen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 26, 28–30.) Orientaatioiden avulla lasten valmiudet ymmärtää elämää lisääntyvät (Järvinen ym. 2009, 132).

3.3 Luonto- ja ympäristökasvatuksen menetelmiä varhaiskasvatuksessa

Lapselle ominaiset tavat toimia tulee ottaa huomioon kaikessa varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Niiden tarkoituksena on ohjata kasvattajien tapaa toimia lasten kanssa. Lapselle luonteva tapa toimia vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. Kun lapsi toimii itselleen mielekkäällä tavalla, hän ilmentää ajatteluaan ja tunteitaan. Kasvattajille avautuu kanava lasten ajatteluun ja maailmaan yhteisen toiminnan, keskustelujen ja havaintojen kautta. Lapsen ominaisia tapoja toimia ja ajatella ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20).

Leikki tuottaa lapsille suurta tyydytystä sekä toimii oppimisen perustana varhaiskasvatuksessa. Leikki edistää monia lapsen elämässä tarvittavia taitoja, kuten mielikuvituksen ja abstraktin ajattelun kehittymistä sekä sosiaalisia taitoja. Leikki on varhaislapsuudessa tärkein oppimisen strategia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 24–25.) Lapset hankkivat tietoa ja kokemuksia leikkiessään. Lapsi tarvitsee toisen todellisuuden, leikin, ymmärtääkseen ympäröivää elämää. (Hakkarainen 2008, 99–98.) Lasten leikki tarjoaa kasvattajalle tärkeän toimintamuodon, jolla havainnoida lasten kehitystä. Leikki antaa kasvattajalle tietoa lasten lähikohityksen vyöhykkeelle sijoittuvista toiminnoista. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 60.)

Liikkuessaan lapsi toteuttaa itseään monin tavoin. Lapsi ajattelee, ilmaisee tunteitaan, oppii uutta sekä tutustuu itseensä ja ympäristöön. Tietoisuus omasta kehosta ja sen hallinnasta luo pohjan terveen itsetunnon kehittymiselle. Liikuntakasvatuksella on tärkeä merkitys lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoristen taitojen kehittymiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22.) Kun lapsille tarjotaan mahdollisuus päivittäiseen liikuntaan luomalla liikunnallisesti haastava ja innostava ympäristö, lapsi saa perustan liikunnallisen elämäntavan kehittymiselle (Heikka, Hujala & Turja 2009, 27). Luontoympäristö tarjoaa lapsen liikkumiseen riittävän haastavan ympäristön. Luonnossa lapsen on mahdollista harjoittaa motorisia taitojaan ilman erillisiä toimintaratoja. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 92.)

Tutkiminen on lapselle luonnollinen tapa tutustua ympäristöönsä. Lapsi on luonnostaan utelias, tutkiessaan lapsi kokee osallisuutta ympärillä olevaan maailmaan ja yhteisöön. Lapsen pitää saada yrittää, erehtyä ja kokea oivalluksia. Lapsen pitää saada myös kokemus, että hänen pohdintansa ja tutkiva ihmettelynsä ovat merkityksellistä ja palkitsevaa. Kasvattaja voi innostaa lasta etsimään uusia mielenkiinnon kohteita, rohkaista lasta kokeiluihin sekä auttaa soveltamaan oppimaansa. (Heikka ym. 2009, 26.) Kasvattajan pitäisi mahdollistaa lapsille monipuolisia ja lasten omaa mielenkiintoa ylläpitäviä kokemuksia. Tutkimiselle ja ihmettelulle pitää antaa aikaa. Lasta pitää kannustaa erilaisissa hoivan, kasvatuksen ja opetuksen tilanteissa kokeilemaan ja etsimään selityksiä maailman ilmiöihin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 25.)

Taiteen kokeminen liittyy oleellisena osana kaikkeen toimintaan ja leikkiin. Lapsen oppimisen ilo ja elämyksellinen toiminta syntyy taiteellisen kokemisen ja ilmaisemisen kautta. Taiteellinen kokeminen

ja ilmaiseminen auttavat lasta kehittymään yksilönä ja ryhmän jäsenenä. (Heikka ym. 2009, 26.) Esimerkiksi kuvataiteellinen työskentely on lapsen identiteettiä rakentavaa toimintaa. Se tarjoaa monia mahdollisuuksia motoristen taitojen harjoittamiseen, kognitiiviseen kehittymiseen sekä sosiaalisen ja tunne-elämän kohtaamiseen ja jäsentämiseen. Työstämällä ja luomalla uutta lapsi jättää itsensä yksilöllisen jäljen, joka heijastaa häntä itseään. (Rusanen 2009, 52.) Lapsen taiteelliset kokemukset syntyvät kun kasvattaja käyttää musiikillista, kuvallista ja draamallista toimintaa. Myös erilaisten kädentaitojen harjoittaminen ja lasten kirjallisuus kuuluvat taiteen kokemisen piiriin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 23.) Taidekasvatuksella, joka tapahtuu luonnossa, pyritään kokemaan ja havaitsemaan luonnon esteettisyys. Taidetta tulisi hyödyntää ympäristökasvatuksessa, sillä sen on todettu olevan merkityksellisessä suhteessa ihmisen luontosuhteen kehittymisessä. (Salonen 2005, 206.)

Joseph Cornell on kehittänyt luontoherkkyyden kehittymiseen soljuvan oppimisen menetelmän (Flow learning). Tässä menetelmässä kaikki alkaa innostuksen herättämisestä. Hauskat liikunnalliset luontoleikit herättävät lasten kiinnostuksen. Ohjaajan tehtävänä on lasten tarkkaavaisuuden suuntaaminen opeteltaviin asioihin. Aistiharjoituksissa vuorostaan rauhoitutaan ja keskitytään tehtävän suorittamiseen. Suora kokeminen on tärkeää, jolloin tehdään havaintoja ja saadaan kokemuksia. Kokemuksista keskustellaan sekä tuotetaan taidetta ja tarinoita. Ohjaajan tehtäviä Cornellin mukaan ovat tunteiden jakaminen opettamisen sijaan. Ohjaajan tulee olla herkkä ja vastaanottavainen. Ohjaajan on osattava tarttua oikeaan hetkeen, kokea lasten kanssa ensin ja ruotia myöhemmin. Ohjaaja tuottaa lapsille kokemuksia, jotka innostavat sekä keskittyy hauskanpitoon yhdessä lasten kanssa. (Puumalainen 2005, 8–9.)

Ruotsissa 1950-luvulla kehitetty Metsämörri-toiminta on vielä nykyäänkin päiväkotien menetelmänä lasten luonto- ja ympäristökasvatuksessa. Sen tavoitteena on saada lapset leikkimään ja viihtymään metsässä. Lisäksi tavoitteena on saada lapset tutkimaan luonnon moninaisuutta sekä näkemään luonnon ihmeet ja kauneus. Lapsen tulee kokea luonto kaikilla aisteillaan. Itse toiminnassa tehdään yleensä kerran viikossa retkiä aina samalle mörri- eli retkipaikalle. Retkillä yhdistetään satua Metsämörriin sekä hänen ystäviensä avulla luonnontietoon. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 113–114.) Metsämörri-toiminnassa lapset oppivat ryhmässä toimimisen taitoja, kunnioittamaan luontoa, jokamiehen oikeuksia sekä kantamaan vastuuta. Lisäksi lapset oppivat tuntemaan kasveja ja eläimiä sekä luonnossa liikkeessä motoriset taidot kehittyvät. (Matikainen 2008, 162.) Retket ovat tärkeä luontokasvatuksen muoto. Lapsentahtinen kuljeskelu luonnossa antaa tilaa elämyksille ja ihmettelylle. Retkelle tulisi lähteä kaikkina vuodenaikoina, sillä sama retkipaikka näyttäytyy erilaiselta talvella ja kesällä. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 28.) Lapsen omaehtoinen liikkuminen luonnossa mahdollistaa luonnon näyttäytymisen lapselle kiinnostavana ja haastavana seikkailujen kohteena, joka inspiroi liikkumaan luonnossa enemmän (Salonen 2005, 122).

3.4 Luontosuhde ihmistä kannattelevana voimavarana

Luontosuhteen käsitteeseen sisältyy se arvo, mikä luonnolla on ihmiselle. Suhde luontoon näkyy siinä, miten ihminen kohtelee luontoa ja miten hän käyttää ympäristöään. Vahva ja myönteinen luon-

tosuhde voi olla ihmistä kannatteleva voimavara. Tällaisen luontosuhteen synnyttäminen tulisi olla osa koulujen ja päiväkotien ympäristökasvatustyötä. (Cantell 2011, 332.)

Kun käsitellään erityisesti lapsen suhdetta luonnonmukaiseen ympäristöön, käytetään käsitettä luontosuhde. Luontosuhde voidaan käsittää ympäristöherkkyyden kautta. Ympäristöherkkyydellä tarkoitetaan kokemuksellista suhdetta ympäristöön, joka perustuu lapsen kokemusten, elämysten ja havaintojen kautta rakentuneeseen tunnepitoiseen ja empaattiseen ympäristösuhteeseen. Ympäristösuhde kehittyy ihmisen vuorovaikutuksessa luonnon, ympäristön, yksilön ja yhteisön kanssa. Lapsuus on otollisinta aikaa ympäristöherkkyyden muodostumiselle, joka luo pohjan luontosuhteen kehittymiselle. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 66–68.)

Willamon (2002, 41–42) mukaan luontosuhde ei ole pelkästään ajattelutapa vaan jokaiseen ihmiseen kuuluva ulottuvuus. Jokaisella ihmisellä kehittyy yksilöllinen suhde luontoon. Ihmisen toiminta ja kehollisuus ovat luontosuhteen kaksi merkittävää ulottuvuutta. Kehollisuus luontosuhteen ulottuvuutena tarkoittaa biologisia faktoja, kuten hapen välttämättömyyttä elämällemme. Toiminnallisuus kuuluu olennaisesti luontosuhteeseen, sillä ympäristöongelmat ovat seurausta ihmisten teoista.

Laaksoharju ja Rappe (2006) selvittivät tutkimuksessaan, miten 9–10-vuotiaat maaseudulla asuvat koululaiset ja lähiössä elävät koululaiset kokivat ympäristön roolin elämässään. Myös tyttöjen ja poikien väliset erot heidän suhteessa ympäristöön selvitettiin. Tutkimus tehtiin helsinkiläisen Mustakiven koululaisille sekä Kainuussa sijaitsevan Paltamon kirkonkylän koululaisille.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että suhde luontoon ja ympäristöön on huomattavasti erilainen kaupunkilaislasten ja maaseudulla elävien lasten kesken. Paltamolaiset lapset tunnistivat esimerkiksi puita paremmin kuin helsinkiläislapset. Paltamolaiset lapset kertoivat myös leikkivänsä luonnossa enemmän kuin helsinkiläislapset. Helsinkiläislapset ilmoittivat kuitenkin useammin kuin paltamolaislapset, että heidän suosikkipaikkansa on metsä. Myös tyttöjen ja poikien välillä oli eroa kiinnostuksessa luontoa kohtaan. Tytöt olivat kiinnostuneimpia tietämään kasveista enemmän kuin pojat. Tutkimuksen mukaan maaseudulla – Paltamossa – lapsen suhde luontoon kehittyy helpommin. Maaseudulla on paremmat mahdollisuudet luontosuhteen kehittymiselle. Lähiössä asuvat lapset eivät voi esimerkiksi rakentaa majoja ja kerätä marjoja. Metsät ja puistot ovat kuitenkin tärkeitä myös kaupunkilaislapsille. (Laaksoharju & Rappe 2006.)

Piha-alueiden ja leikkipaikkojen tulisi tarjota mahdollisuudet lasten omatoimiseen liikkumiseen luonnossa. Lapset nauttivat muun muassa kiipeämisestä, juoksemisesta sekä ryömimisestä paikoissa, joita ei ole suunniteltu ja rakennettu liian valmiiksi. Valmiiksi rakentamaton luonnonympäristö, kuten vanha puu tarjoaa mielenkiintoisempia haasteita kuin valmiiksi rakennetut leikkipuistot. Lapsen luontosuhde syntyy leikkimällä ja liikkumalla luonnossa sekä tutkimalla ja seuraamalla luonnonilmiöitä. On tärkeää, että lapsi saa omia myönteisiä kokemuksia luonnonympäristöstä. (Cantell 2011, 332.)

Myös Kytän (2003, 90–91) mukaan lapsen suhde ympäristöön kehittyy toiminnallisessa vuorovaikutuksessa. Itsenäisesti liikkuessaan lapset saavat niin myönteisiä kuin kielteisiäkin kokemuksia ympä-

ristöstään. Näistä kokemuksista lapset saavat realistisen näkemyksen luonnosta. Itsenäinen liikkuminen vaikuttaa olennaisesti siihen, miten lapsi havaitsee ympäristönsä tarjoamia mahdollisuuksia. Ympäristön tarjoamat mahdollisuudet eli tarjoumat ovat tärkeitä lapsen ympäristösuhteen kehittymiselle

Kytän (2003, 91) mukaan lapsen ihanteellinen elinympäristö myönteisen ympäristösuhteen kehittymiselle on sellainen, jossa lapsen mahdollisuudet itsenäiseen liikkumiseen ovat hyvät. Tässä elinympäristössä lapset otetaan luontevasti osaksi arkea, se on kuin Astrid Lindgrenin Melukylä (Bullerby). Lapsen elinympäristö voi olla myös kuvaavasti kuin aavikko (wasteland). Lapsella on mahdollisuus itsenäiseen liikkumiseen, mutta ympäristö on tylsä ja virikkeetön. Selli (cell) elinympäristönä on puolestaan ympäristö, jossa lapsen liikkumisvapaudet ovat minimissä. Lapsi ei näin ollen opi mitään ympäristöstänsä ja hän voi olla tietämätön ympäristönsä mahdollisuuksista eli tarjoumista. Akvaario (glasshouse) on elinympäristö, jossa lapsi kokee jäävänsä ympäristönsä mahdollisuuksien ulkopuolelle, jolloin lapsen toimintamahdollisuudet ovat itsen ulottumattomissa. Lapsi voi olla jossain määrin tietoinen ympäristönsä mahdollisuuksista, mutta näkemykset voivat olla epärealistisia. Hän voi nähdä ympäristönsä jopa vaarallisena.

4 ERITYISTUKI VARHAISKASVATUKSESSA

Jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Siihen kirjataan lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteet sekä niiden toteuttaminen. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan myös lapsen tuen tarpeet, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttaminen. Se laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Sen laatimiseen voi osallistua myös muita viranomaisia tai asiantuntijoita. (Varhaiskasvatuslaki 1973, §7; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32.)

Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa lähtökohtana ovat sekä vanhempien että kasvatushenkilöstön havainnot lapsesta. Tuen tarve voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista. Kun lapsen tuen tarvetta arvioidaan, tulee tunnistaa ja määritellä lapsen yksilölliset toimintamahdollisuudet erilaisissa kasvatustilanteissa ja -ympäristöissä. Myös niihin liittyvät ohjauksen ja tuen tarpeet tulee arvioida. Tuen suunnittelun taustalla on hyvä olla kokonaiskuva lapsesta, häntä kiinnostavista asioista sekä vahvuuksista. Varhaiskasvatuksen tukitoimet aloitetaan heti, kun tuen tarve on ilmaantunut. Tarvittaessa voidaan hankkia lapsen tuen tarpeesta myös asiantuntijan lausunto. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35.)

Esiopetuksessa on käytössä kolmiportainen tuki, johon kuuluu yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Yleistä tukea annetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, kun tuen tarve ilmenee. Se on yleensä jokin yksittäinen tukitoimi, kuten lapsen yksilölliseen tarpeeseen soveltuva opetusmateriaali. Yleisen tuen aloittaminen ei vaadi tutkimuksia tai päätöksiä tuen tarpeesta. Kasvatushenkilöstö tekee tiiviisti yhteistyötä sekä keskenään että lapsen ja vanhempien kanssa. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45–46.)

Kun yleinen tuki ei riitä, annetaan lapselle tehostettua tukea. Tehostettua tukea tarvitseva lapsi tarvitsee tukea säännöllisesti tai useita tukimuotoja yhtä aikaa. Tällöin lapselle laaditaan pedagoginen arvio, jonka perusteella hän saa tehostettua tukea hänelle laaditun oppimissuunnitelman mukaisesti. Pedagogisen arvion laatimisessa voidaan käyttää apuna muita asiantuntijoita sekä varhaiskasvatus-, kuntoutus- tai muita esiopetuksen toteuttamista tukevia suunnitelmia vanhemman luvalla. Oppimissuunnitelmaan on kirjattu lapsen kasvun ja oppimisen tavoitteet, tarvittavat opetusjärjestelyt sekä lapsen tarvitsema tuki ja ohjaus. Sitä tarkistetaan ja seurataan säännöllisin väliajoin sekä lapsen tuen tarpeen muuttuessa. Tehostettu tuki on yleistä tukea vahvempaa ja pitkäjänteisempää. Lapsi voi saada kaikkia esiopetuksen tukimuotoja, mutta ei erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta. Yhteistyö vanhempien kanssa on tiivistä tehostetun tuen aikana. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 46–47.)

Kun tehostettu tuki ei riitä, annetaan lapselle erityistä tukea. Sen tarkoituksena on antaa lapselle suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista kasvun ja oppimisen tukea. Sen tarkoituksena on myös edistää lapsen oppimisedellytyksiä. Päätös erityisen tuen antamisesta voidaan tehdä joko esiopetuksen aikana tai ennen esiopetuksen alkua. Lapsi voi saada erityisen tuen päätöksen lääketieteellisen tai psykologisen arvion perusteella ilman edeltävää pedagogista selvitystä tai tehostettua tukea. Muutoin pedagoginen selvitys on tehtävä lapsesta. Pedagoginen selvitys sisältää selvityksen lapsen op-

pimisen etenemisestä, selvityksen lapsen saamasta tehostetusta tuesta ja kokonaistilanteesta sekä näiden selvitysten pohjalta laaditun arvion. Erityisessä tuessa lapsi saa erityisopetusta sekä muuta tarvitsemaansa tukea. Lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma eli HOJKS. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 48–49.)

4.1 Kasvatuskumppanuus yhteistyön muotona

Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan kasvattajien ja vanhempien tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena. Kasvatuskumppanuus tuo kodin ja päivähoidon lähelle toisiaan. Se voidaan ymmärtää perheiden ja päivähoidon yhteiseksi jaetuksi kasvatustehtäväksi. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tukea lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Tämän suhteen kannattelemiseksi on tehtävä tilaa. Vanhempien kokemusten kuuleminen on myös tärkeää. Työntekijän tulee tunnustaa myönteinen lapsi-vanhempi suhteessa ja vahvistaa sitä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 20, 23.)

Päiväkodin vastuulla on tasavertaisen yhteistyön ylläpitäminen sekä kasvatuskumppanuuden sisällyttäminen luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuus on asennoitumista yhteiseen kasvatustehtävään ja sen konkreettista organisointia sekä sopimista kummatkin osapuolet huomioon ottaen. Vanhemmille tulee järjestää kasvatustilaisuuksia oman lapsen osalta sekä tilanteita keskusteluihin muiden vanhempien ja koko henkilökunnan kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Vanhempien osallisuus kuuluu olennaisesti kasvatuskumppanuuteen. Päiväkodin vastuulla on luoda edellytykset vanhempien osallisuuteen ja kutsua heitä osallisuuteen. Osallisuus tarkoittaa vanhemman konkreettista osallistumista toimintaan, kuten osallistumista vanhempainiltoihin ja tapahtumiin, mutta myös kokemuksellista osallisuutta. Kokemuksellinen osallisuus tarkoittaa tunnetta siitä, että vanhempi kuuluu siihen yhteisöön, jonka jäsen hänen lapsensa on. Pohjimmiltaan osallisuudessa onkin kysymys ihmisen syvällisestä jäsenyyden tunteesta ja mahdollisuudesta olla rakentavasti mukana yhteisöllisessä prosessissa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 25–27.)

4.2 Erityispäivähoidon muodot päiväkodissa

Erityispäivähoidolla tarkoitetaan ennaltaehkäisyä, havaitsemista ja puuttumista, tuen järjestämistä, palvelujen kehittämistä sekä moniammatillista yhteistyötä. Hyvä ja laadukas perustyö päivähoidossa tukee lasten kehitystä ja ennaltaehkäisee ongelmia. Havainnoimalla lasten kehitystä ja heidän yksilöllisiä ominaisuuksiaan työntekijät havaitsevat lasten tuen tarpeita mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Heinämäki 2004, 56–57.)

Erityispäivähoitoa järjestetään monilla eri tavoilla kunnasta riippuen. Yleisimmät tavat järjestää päiväkodeissa erityispäivähoitoa ovat erityisryhmät, integroidut erityisryhmät sekä tavalliset lapsiryhmät. Erityisryhmässä on tavallisesti kahdeksan lasta, joilla kaikilla on runsas erityisen tuen tarve. Yksi erityisryhmän työntekijöistä on erityislastentarhanopettaja. Erityisryhmissä käytetään paljon erilai-

sia vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä. Lisäksi ryhmässä on yleensä mahdollista toteuttaa lapsen yksilöllistä terapiaa. (Heinämäki 2004, 59–60.)

Integroidussa erityisryhmässä on viisi erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta sekä seitsemän tukilasta. Tukilapset ovat vertaisryhmä erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille. (Heinämäki 2004, 60.) Tuen tarpeessa olevilla lapsilla on asiantuntijan toteama erityisen tuen ja hoidon tarve. Ryhmässä on erityislastentarhanopettaja ja lastentarhanopettaja sekä kaksi lastenhoitajaa ja tarvittaessa avustaja. (Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelma 2014.) Integroidun erityisryhmän toiminta on pitkälle strukturoitua. Joka päivä aamupiirissä katsotaan päiväjärjestys kuvien avulla ja se laitetaan näkyville. Kuvien avulla ilmaistu päiväjärjestys auttaa lapsia arjen jäsentämisessä. Päivän aikana lapset toimivat opetus- ja ohjaustilanteissa kahdessa eri pienryhmässä. Tällöin yleensä toinen pienryhmä on leikkimässä. Ryhmäjako on etukäteen suunniteltu. (Suhonen 2006, 53–54.)

Integraatiolla tarkoitetaan kahden erillisen osan yhdistämistä, niin että ne eivät erotu enää toisistaan uudessa kokonaisuudessa. Integraatioajattelu korostaa kaikkien ihmisten, myös vammaisten oikeuksia ja yhdenvertaisuutta. Integraatioajattelun taustalla on normalisaatioperiaate, jonka mukaan jokaisella ihmisellä tulee olla mahdollisuus niin normaaleihin kokemuksiin omassa kulttuurissaan kuin mahdollista. Pelkkä fyysinen yhdessä olo ei ole vielä kuitenkaan integraatiota. Integraatiosta voidaan puhua vasta kun kaikki lapsen tarvitsemat tukitoimet tarjotaan normaalissa ryhmässä. Todellinen integraatio edellyttää toimivia opetusjärjestelyjä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Näiden elementtien onnistumisen mittana on aikuisiän integroituminen yhteiskuntaan. (Moberg ym. 2015, 78–82.)

Vaihtoehtona integraatiolle on inklusio. Integraation ja inklusion ero on niiden lähtökohdissa. Inklusiivisella kasvatuksella tarkoitetaan kasvatusta, joka tapahtuu alusta alkaen lähipäiväkodin tavallisessa ryhmässä. Inklusiossa lapsen ei tarvitse täyttää tiettyjä reunaehtoja, kuten tietynlaisia sosiaalisia taitoja, vaan päiväkodin on vastattava lapsen tarpeisiin. (Viitala 2004, 132–133.) Tavallisessa lapsiryhmässä lasta tuetaan varhaiskasvatuksen tukitoimilla ja tukipalveluilla. Silloin tukitoimet suunnitellaan lapsikohtaisesti. Erityislastentarhanopettaja ohjaa sekä erityistä tukea tarvitsevaa lasta että lapsiryhmän työntekijöitä. (Heinämäki 2004, 60.) Päivähoitoryhmillä ei ole kiinteää ryhmäkoko. Lasten määrä ryhmässä määräytyy työntekijöiden mukaan: yhtä työntekijää kohden ryhmässä voi olla seitsemän lasta. Jos ryhmässä on erityistä tukea tarvitsevia lapsia, lasten määrä yhtä työntekijää kohden pienenee. Erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla voi olla oma avustaja, jolloin yhtä työntekijää kohden voi olla seitsemän lasta. (Suhonen 2006, 48.)

4.3 Erityisen tuen tarve kommunikoinnissa

Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa. Se ei ole pelkästään puhetta vaan siihen liittyy olennaisena osana sanaton viestintä, kuten ilmeet, eleet ja kehon eri asennot. Lapsen kielen kehitys tapahtuu spiraalimaisesti. Ensin kehittyy esikielellinen kommunikointi, sen jälkeen kielellinen kommunikointi ja vasta viimeisenä puhekommunikointi. Kielellinen kommunikointi vaatii lapselta muistia, loogista päättelykykyä sekä jäsentyneitä havaintoja. Puhekommunikointi vaatii lapselta paljon enemmän, muun muassa aivojen ja lihaksiston tarkkaa ja nopeaa yhteistyötä. (Huuhtanen 2012d, 12–13.)

Kehitysvammaisen lapsen puheen ja kommunikoinnin kehitys usein viivästyy, ja yksilölliset vaihtelut voivat olla suuria. Jos lapsen puhe ja kommunikointi eivät kehity toivotulla tavalla, on ryhdyttävä miettimään vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 196.) AAC-menetelmät (Augmentative and alternative communication) eli puhetta tukevia ja sitä korvaavia kommunikointimenetelmiä ovat muun muassa tukiviittomat, viitottu puhe ja graafinen kommunikointi (Heister Trygg 2010, 42; Kehitysvammaisten tukiliitto ry). AAC-menetelmien valinta on yksilöllistä. Menetelmien valinnassa ja käyttöönotossa on puheterapeutin yhteistyö usein tarpeen. (Kaski ym. 2009, 196.) Valittu AAC-menetelmä voi olla lapselle väliaikainen ja puheen kehitystä tukeva tai se voi olla lapselle pääilmäisukeino koko elämän ajan. AAC-menetelmän avulla lapsen kommunikointi kehittyy ja lapsi pystyy myös olemaan itse aloitteentekijänä kommunikointitilanteissa. (Launonen 2012, 32.)

Kehitysvammaisen lapsen kommunikaatiotaitojen kehittyminen edellyttää, että hänen lähipiirinsä ihmiset käyttävät aikaa havaitakseen ja oppiakseen tunnistamaan lapsen pienimmätkin ilmaisuyritykset ja vastaamaan niihin oikein. Kommunikaatio ei kehity ilman vuorovaikutusta ja säännöllistä harjoitusta, joten lähipiirin ihmisten johdonmukainen sovittujen menetelmien käyttö on tärkeää. Lapsen kanssa keskustelevalle aikuiselle on hyvä tukea omaa puhettaan näköaistiin ja kosketusaistiin vaikuttavilla virikkeillä. (Kaski ym. 2009, 197.)

4.3.1 Kommunikointi kuvin ja esinein

Lapsi, joka tarvitsee tukea kommunikoinnissaan voi ilmaista itseään ja ymmärtää muiden puhetta graafisten merkkien avulla. Graafisia merkkejä ovat piirretyt kuvat, valokuvat, bliss-symbolit, kirjoitetut sanat sekä erilaiset kuvakokoelmat. Erilaisten kuvien käyttäminen auttaa lasta myös arjessa. Kun graafisia merkkejä käytetään kommunikoinnin apuna, käytetään hyväksi myös ilmeitä ja eleitä, katsekontaktia sekä kehon asentoja. Erilaisten graafisten merkkien käyttö kommunikoinnin apuna on puhekommunikointia hitaampaa. Niiden käyttö vaatii sekä kärsivällisyyttä että keskittymistä molemmilta osapuolilta. (Huuhtanen 2012a, 49.)

Kuvakokoelmia on paljon erilaisia. Piktogrammijärjestelmässä on valkoisia kuvia mustalla pohjalla. Kuvat ovat pääasiassa verbejä ja substantiiveja, mutta esimerkiksi adjektiivien määrä lisääntyy koko ajan. PCS eli Picture Communication Symbols järjestelmässä kuvat ovat piirroskuvia. Niitä on sekä värillisinä että mustavalkoisina. Kuvia käytetään kommunikointitaluissa ja -kansioissa tai puhelaitteiden keskustelupohjina. WLS eli Widgit Literacy Symbols järjestelmän kuvat ovat mustavalkoisia piirroskuvia. Niitä käytetään usein symbolikirjoitusohjelmissa, kuten Symbolikirjoitus 2000 -ohjelmassa. Lisäksi on olemassa monia erilaisia kuvastoja, joihin on koottu kuvia eri aihealueista. (Heister Trygg 2010, 47–50.) Erilaiset kuvapankit ovat lisääntyneet tietokoneiden myötä. Kuvapankkeja on sekä maksullisia että ilmaisia. Yksi ilmaisista on Papunetin kuvapankki. (Huuhtanen 2012c, 62.)

Lapsella voi olla kommunikoinnin apuna oma yksilöllinen kommunikointikansio tai kommunikointitaulu. Niiden kuvat ja kuvien määrä on jokaisella lapsella yksilöllinen. Laajempien kommunikointikansioiden kanssa lapsi pystyy kommunikoimaan lausetasolla. Suppeampien kommunikointikansioiden ja -taulujen kanssa lapsi pystyy kommunikoimaan asiasanastolla. (Hyytiäinen, Kokko, Mäki, Pietiläinen & Virtanen 2014, 38.) Jos vain on mahdollista, tulisi kuvien käyttäjän olla mukana päättämässä, mitä kuvia kommunikointikansioon tai -tauluun valitaan. Niiden tulisi myös muuttua käyttäjän elämäntilanteiden mukaan. Kommunikointitauluja tulisi tehdä erilaisia eri tilanteita varten. (Huuhtanen 2012a, 50.)

Konkreettisten esineiden käyttäminen on yksi kommunikoinnin muodoista. Jos lapsen on vaikea ymmärtää kuvien merkitystä, voi esineiden avulla kommunikointi soveltua hänelle paremmin. Esineet ovat konkreettisempia kuin kuvat. (Hyytiäinen ym. 2014, 37.) Esineitä käytetään henkilöiden kanssa, joilla on vaikeuksia puheen ymmärtämisessä sekä tuottamisessa. Esineiden tärkeimpänä tarkoituksena on olla signaalina arjen tapahtumille. Kun esineiden avulla kommunikointi otetaan käyttöön, niin aluksi sen tärkein tehtävä on kertoa puhevammaiselle toisten viestejä. Esimerkiksi, kun puhevammaiselle osoitetaan lusikkaa, tarkoittaa se ruokailun aloittamista. Kun esineillä kommunikointi kehittyy, pystyy puhevammaisen itse ilmaisemaan itseään katsomalla tai tarttumalla johonkin tiettyyn esineeseen. (Heister Trygg 2010, 64–65.)

4.3.2 Kommunikointi tukiviittomilla

Tukiviittomat ovat Suomessa yleinen puhetta tukeva ja korvaava kommunikointimenetelmä. Tukiviittomat ovat viittomakielen yksittäisiä viittomia. Niitä käytettäessä viitotaan kunkin sanan perusviittoma samaan aikaan sanan kanssa. Tarkoituksena ei ole viittoa kaikkia sanoja vaan asian ymmärtämisen kannalta keskeisimmät sanat. Samanaikainen puhuminen ja tukiviittomien käyttäminen helpottaa asian ymmärtämistä. Se voi myös edistää lapsen puheen kehitystä. Selkeä ja yksinkertainen kommunikointi ja puhe on tärkeää kommunikoidessa lapsen kanssa, jolla on tuen tarve kommunikoinnissa. Kun ihminen käyttää tukiviittomia, hänen puherytmensä yleensä hidastuu ja kerrottu asia yksinkertaistuu automaattisesti. Kun lapsen kommunikointi puheen avulla paranee tai alkaa, jäävät tukiviittomat pois käytöstä. (Huuhtanen 2012, 27–28.)

Ennen tukiviittomien opettelemisen alkamista on tärkeää ennakoida niiden käyttämistä. Viittomia käytettäessä tarvitaan käsiä. Tämän takia lapsen tulee tulla tietoiseksi omista käsistään ja siitä, että niillä voi tehdä erilaisia asioita. Lapsen kanssa on hyvä leikkiä leikkejä, joissa käsiin kiinnitetään huomiota. Myös erilaiset taputtelut käsillä ovat hyvää harjoitusta. Kun viittomia aletaan opettelemaan vauvaikäisen lapsen kanssa, pitää niitä opetella kädestä pitäen. Lapsi ei vielä tällöin osaa oppia jäljittelemällä. Viittomien opettelu tulisi aina liittää todellisiin kommunikointitilanteisiin. (Launonen 2012, 37–38.)

4.4 Konstruktiivinen oppimiskäsitys erityistuen tarpeessa olevien lasten ohjauksessa

Varhaiskasvatuksen perustana ovat sosiokulttuurinen teoria ja konstruktiivinen oppimiskäsitys, joissa olennaista on lapsen aktiivinen tiedonrakentamisprosessi. Sen lähtökohtana ovat lapsen omat kokemukset sekä vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa ja osaavamman henkilön tuella. Oppimista voidaan kuvata spiraalimaisena kehänä. Oppiminen etenee spiraalimaisesti vaiheittain. Henkilökohtaisesta ymmärryksestä lapsi siirtyy vähitellen kohti ryhmässä yhteisesti jaettavaa ymmärrystä ja siitä kohti yleistä yhteiskunnassa vallitsevaa ajattelua. (Turja 2011, 185.)

Aluksi lapsi tulee tietoisesti kokemustensa kautta tapahtumista, ilmiöistä, eläimistä ja käsitteistä. Lapsen luonnollinen uteliaisuus herää ja lapsi on valmis vastaan ottamaan lisää tietoa ja oppimaan lisää ohjaajan tai osaavamman henkilön tukemana. Tässä vaiheessa on tärkeää, että lapsi saa monipuolista tutkittavaa ilmiöstä. Omaehtoisen tutkimisen vaiheessa lapsi käyttää kehitysvaiheelleen tyypillisiä keinoja. Näin lapsi selvittää itselleen kiinnostuksen herättäneen asian ominaisuuksia. Tutkiessaan lapsi rakentaa kokemuksilleen merkityksiä. Nämä henkilökohtaiset merkitykset hän yhdistää jo aiemmin omaksumaansa tietoon. (Turja 2011, 185.) Tätä kutsutaan assimilaatioksi eli sulauttamiseksi (Hujala ym. 2007, 46). Ohjaajan tulee tukea tätä lapsen tutkivaa toimintaa. Hän voi nimetä ilmiöitä ja asioita sekä esittää lisäkysymyksiä. Ohjaajan tulee kunnioittaa lapsen omaa ajattelua sekä antaa lapsen kokeilla ja oppia erehdyksistä. (Turja 2011, 185–186.)

Seuraavaksi lapsi alkaa sovittaa hänelle henkilökohtaisia merkityksiä muiden ryhmän jäsenten kanssa. Tässä selvittämävaiheessa lapsi alkaa pohtia omaa ymmärtämistään ja verrata sitä muiden käsityksiin asiasta. Näin hän etenee kohti yhteisössä vallitsevia ajattelutapoja. Lapsi sovittaa omaa ajatteluaan muiden ajatteluun. (Turja 2011, 186.) Tätä kutsutaan akkomodaatioksi eli tiedon uudelleen rakentumiseksi (Hujala ym. 2007, 46). Yhteiset neuvottelut tässä vaiheessa auttavat ryhmää testaamaan ja muokkaamaan käsityksiään. Ohjaajan tehtävänä on auttaa lapsia tarkentamaan ymmärrystään sekä tarkastelemaan asiaa eri näkökulmista ja yhdistämään asioita toisiinsa. (Turja 2011, 186.)

Seuraavassa vaiheessa lapsi alkaa soveltamaan oppimaansa asiaa eri tarkoituksiin. Lapsi kokeilee luovasti eri mahdollisuuksia, nämä kokemukset herättävät uutta tietoisuutta ja näkökulmia ilmiötä kohtaan. Tästä hyödyntämävaiheesta lapsi lähtee uudelle oppimisen kehälle uudella oppimisen haastein. Muiden ihmisten toimintaa seuraamalla lapsi tulee tietoiseksi uusista mahdollisuuksista soveltaa oppimaansa asiaa. Ohjaaja voi tarjota lapselle tilanteita, joissa lapsi pääsee kokeilemaan oppimaansa todellisissa tilanteissa ja soveltamaan osaamistaan ratkaisemalla eteen tulevia ongelmia. (Turja 2011, 186.)

4.4.1 Erityispedagogiset menetelmät

Erityistuen tarpeessa olevien lasten ohjauksen pedagogiikan lähtökohtana tulisi olla näkemys, että lapsi on ensisijaisesti oppiva ja kehittyvä. Jokaisella lapsella on samat perustarpeet, kuten tarve kuulua johonkin, tarve kokea turvallisuutta sekä tarve olla aktiivinen ja osallinen. (Alijoki & Pihlaja 2011,

263.) Ohjaustilanteet tulee järjestää lasten yksilölliset erityistuen tarpeet huomioiden. Lapselle on tarjottava mahdollisuus käyttää apuvälineitä ja mahdollisuus saada avustaja. Ohjaustilanteita tulee myös eriyttää tarvittaessa. (Hyytiäinen ym. 2014, 86–87.) Eriyttämisellä tarkoitetaan lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimista ohjaustilanteiden toteuttamisissa. Eriyttämisen tarvetta voi olla muun muassa ajankäytössä, sisällöllisissä rakenteissa sekä ryhmäkoossa. (Moberg ym. 2015, 65.)

Eriytystuen tarpeessa oleva lapsi tarvitsee usein konkreettista vahvistamista myönteiselle käyttäytymiselleen. Vahvistajia voivat olla muun muassa kosketus, suupalat tai leikki. (Hyytiäinen ym. 2014, 89.) Toivottua käyttäytymistä tulisi vahvistaa välittömästi ja täsmällisesti (Moberg ym. 2015, 65). Eriytisen tuen tarpeessa olevien lasten kanssa keskeinen pedagoginen lähestymistapa on opetuksen eri elementtien strukturointi. Strukturoinnilla tarkoitetaan esimerkiksi oppimisympäristön, vuorovaikutuksen, ajan ja opetuksen sisältöjen selkiyttämistä esimerkiksi kuvilla. Struktuurilla lapselle luodaan turvallinen ympäristö, jossa hän tietää missä, kenen kanssa ja milloin jotakin tapahtuu. Opetustuokioiden selkiyttämistä voivat olla esimerkiksi puheen tukena käytettävät kuvat, konkreettiset esineet tai tukiviittomat. (Kontu 2004, 357.)

Ohjauksen tulisi olla sellaista, että erityistuen tarpeessa olevat lapset saavat mahdollisuuden hyödyntää kaikkia aistejaan. Toimintaan on hyvä yhdistää muun muassa puhetta, kuvia ja liikettä. Pelkkä puhuttu kieli ei aina anna riittävästi informaatiota käsiteltävästä asiasta. Eriytystuen tarpeessa oleva lapsi tarvitsee puheen tueksi konkreettisia esimerkkejä kuten kuvia tai esineitä. Jokaisella lapsella on oikeus kommunikointiin omalla tavallaan. Ohjaajan tulee mukauttaa omaa kommunikointitapaansa lasten tarpeiden mukaisiksi. Ohjaajan tulee antaa lapselle aikaa asiansa ilmaisemiseen ja lopuksi vielä tarkistaa, että asia tuli ymmärrettyä oikein. (Hyytiäinen ym. 2014, 89.)

Jokainen lapsi oppii omassa tahdissaan ja näin ollen asiasta toiseen siirtyminen tapahtuu yksilöllisesti. Eriytystuen tarpeessa olevat lapset tarvitsevat paljon toistoja, jotta oppimista tapahtuu. On tärkeää, että lapsi saa harjoitella asioita eri ympäristöissä useiden eri ihmisten kanssa. (Hyytiäinen ym. 2014, 88.) Ohjaustilanteiden tavoitteena on, että opittu asia siirtyy lapsen omaan toimintaan ja edelleen uusiin toimintaympäristöihin (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen & Mäkelä 2011, 22).

4.4.2 Oppiminen lähikehityksen vyöhykkeellä

Eriytystuen tarpeessa olevien lasten ohjauksen olisi hyvä olla mahdollisimman tarkoituksenmukaista. Harjoiteltavien asioiden pitäisi olla sellaisia, että niistä on todellista hyötyä lapsille. Oppimista tapahtuu niin päivittäisissä perustoiminnoissa kuin tuokioillakin. Uuden asian oppiminen pitäisi kytkeä todellisiin tilanteisiin. (Hyytiäinen ym. 2014, 88.) John Deweyn mukaan opittavien asioiden täytyy olla arvokkaita lapsen arkielämän kannalta. Oppiminen on ongelmanratkaisua ja se perustuu vuorovaikutuksellisuuteen sekä kokemuksellisuuteen. Vuorovaikutuksellisuuden kautta ohjaajan rooli muuttuu oppimisprosessin johtajasta ryhmätoimintojen ohjaajaksi. (Hujala ym. 2007, 44.)

Ohjaajan pitää perehtyä lasten taitoihin, tietoihin ja tarpeisiin sekä käyttää niitä suunnittelunsa tukena. John Deweyn mukaan Suunnitelmien on oltava joustavia, jotta yksilöllisyydelle jää tilaa. Niiden

täytyy olla kuitenkin tarpeeksi järjestelmällisiä, jotta ne tukevat jatkuvaa kehittymistä ja oppimista. (Hujala ym. 2007, 44.) Lasten havainnointi auttaa ohjaajaa sopivien tehtävien suunnittelussa. Havainnoimalla lapsia ohjaaja saa luotettavaa tietoa häiritsemättä lapsia toiminnassaan. Kasvatus ja opetus perustuvat systemaattisille havainnoille ja arvioinnille. Ohjaajan pitää antaa tilaa lapsen omalle toiminnalle samalla havainnoiden ja arvioiden oppimisprosessin kulkua. Ohjaajan tehtävänä on myös tukea tarpeen mukaan lapsen toimintaa kasvatustavoitteiden suuntaisesti. Havainnointien- sa perusteella ohjaaja ohjaa ja tukee oppimisprosessia lapsilähtöisesti. (Heikka ym. 2009, 41.)

Ohjaustilanteet pitäisi suunnitella niin, että oppiminen tapahtuu lapsen lähikehityksen vyöhykkeellä. Lähikehityksen vyöhyke (kuvio 1) on lapsen toiminnan alue, jolla hän tarvitsee taitavamman ihmisen ohjausta ja kannustusta kyseessä olevan taidon oppimiseen. (Hyytiäinen ym. 2014, 87.) Vygotskyn kehittämällä lähikehityksen vyöhykkeellä (ZPD=zone of proximal development) lapsi voi yhteistyössä osaavamman henkilön kanssa tehdä enemmän kuin itsenäisesti. Lapsi ei kuitenkaan kykene tekemään enemmän kuin hänen älykkyytensä rajoissa on mahdollista. Yhteistyössäkin lapsi ratkaisee helpoiten hänen kehitystasoaan lähinnä olevia tehtäviä. (Vygotsky 1982, 185.) Koska lähikehityksen vyöhykkeellä toimimiseen kuuluu keskeisesti sosiaalinen ulottuvuus, on ohjauksen laadulla merkitystä. Oppiminen lähikehityksen vyöhykkeellä on tehokkainta kun ohjaus perustuu vastavuoroiseen kunnioitukseen, luottamukseen ja huolehtimiseen. (Hakkarainen 2008, 48.) Ohjauksen lähikehityksen vyöhykkeellä tulisi olla hienovaraista sekä tukea lapsen oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta (Heikka ym. 2009, 47).

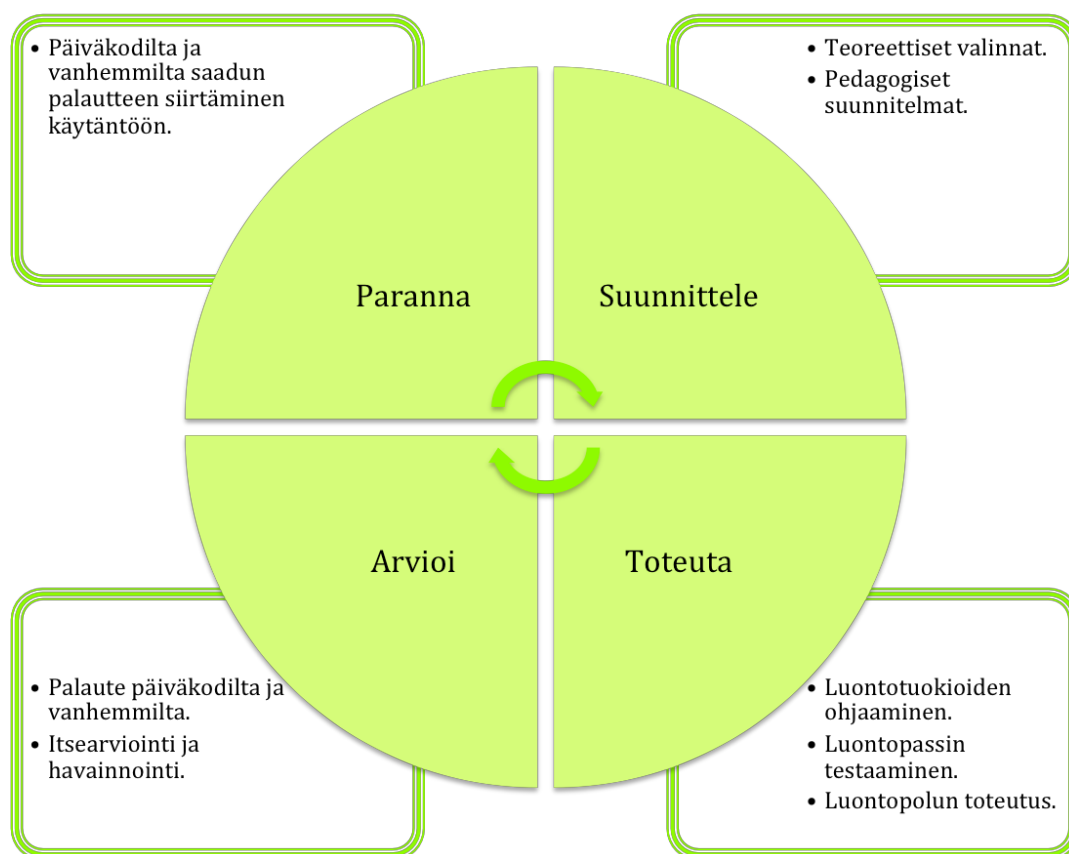

KUVIO 1. Lähikehityksen vyöhyke

5 LUONTOKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN PIKKU-KETUN PÄIVÄKODISSA

Käytimme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden suunnittelussa ja toteutuksessa Demingin ympyrää (kuvio 2). Edwards Deming (1900–1994) oli matemaattisen fysiikan tohtori, joka kehitti laadun parantamisen mallin. Demingin ympyräksi (PDCA, Plan – Do – Check – Act) nimetty malli pyrkii jatkuvaan parantamiseen ja se rakentuu oppimisen ja jatkuvan parantamisen filosofialle. (Hokkanen & Strömberg 2006, 81.) Aluksi toimintaa suunnitellaan, jonka jälkeen suunnitelma toteutetaan. Sen jälkeen arvioidaan toteutettua toimintaa ja sen laatua. Arvioinnin jälkeen tehdään tarvittavat korjaukset. Tämän jälkeen ympyrä alkaa uudestaan alusta suunnittelulla. (Lecklin 2006, 48.)

Valitsimme Demingin ympyrän, koska mielestämme se sopii varhaiskasvatuksellisen toiminnan kehittämiseen. Mielestämme kasvatustyö on luonteeltaan jatkuva toiminnan suunnittelun, toteutuksen, arvioinnin ja kehittämisen prosessi. Se kuvaa myös yhteistyötä toimeksiantajamme kanssa. Suunnitelimme ja toteutimme pedagogisia luontotuokioita. Suunnittelemiemme pedagogisten luontotuokioiden jälkeen saimme palautetta, jonka perusteella korjasimme toimintaamme seuraavalle pienryhmälle. Tältä pohjalta aloimme suunnitella seuraavaa pedagogista luontotuokiota.

KUVIO 2. Luontokasvatuksen toteuttaminen Demingin ympyrän mukaan

5.1 Toiminnan suunnittelu

Aloitimme opinnäytetyömme suunnittelun toukokuussa 2014. Silloin tarkoituksenamme oli järjestää jollekin kajaanilaiselle päiväkodille luontopolku-tapahtuma. Idean luontopassista saimme ideasemi-

naarista, kun esitimme opinnäytetyömme idean. Luontotuokiot tulivat osaksi opinnäytetyötämme varhaiskasvatuksen projektiopintojen kautta. Näistä kolmesta osa-alueesta alkoi muotoutua opinnäytetyöhömmme yhtenäinen luontokasvatuksen kokonaisuus.

Opinnäytetyömme toimeksiantajaksi varmistui Pikku-Ketun päiväkoti syyskuussa 2014. Sen jälkeen pääsimme suunnittelemaan toteuttamista yhdessä päiväkodin erityislastentarhanopettajan kanssa. Luontotuokioiden, luontopassin ja luontopolku-tapahtuman suunnittelussa tuli ottaa huomioon erityistuen tarpeessa olevien lasten yksilölliset tarpeet.

5.1.1 Luontotuokioiden suunnittelu integroidulle erityisryhmälle

Syksyllä 2014 aloimme suunnitella pedagogisia luontotuokioita Nallukat-ryhmälle. Luontotuokioiden tavoitteena oli lasten kiinnostuksen herääminen luontoa kohtaan sekä lasten luontotietouden lisääminen. Pidimme palaverin Nallukat-ryhmän erityislastentarhanopettajan kanssa ja saimme ohjausta tuokioiden sisältöihin ja toteutukseen. Palaverissa esiin tulleita asioita otimme huomioon, kun laadimme pedagogisia suunnitelmia luontotuokioille.

Luontotuokioiden suunnittelussa tuli ottaa huomioon lasten erityistuen tarpeet. Erityistuen tarpeessa oleville lapsille tuokioiden tulee olla mahdollisimman selkeitä, turvallisia ja johdonmukaisia. Struktuuritukee erityistuen tarpeessa olevan lapsen oppimista. Opettelimme tukiviittomia ja suunnittelimme jokaiselle luontotuokiolle puheemme tueksi tarvittavat kuvat Papunetin kuvatyökalulla. Papunetin kuvatyökalu on ilmainen työkalu, jolla voi tehdä erilaisia kuvallisia materiaaleja. Kuvatyökalun kuvat ovat kaikille vapaassa käytössä. Päiväkodilla on Boardmaker kuvienteko-ohjelma, jolla he tekevät kuvia omaan käyttöönsä. Meidän oli kuitenkin käytännöllisempää tehdä kuvia kotona Papunetin kuvatyökalulla.

Luontotuokioiden sisältöjen suunnittelussa huomioimme vuodenajan vaihtumisen talvesta kevääseen, sillä vuodenaikasadonnaiset tehtävät tukevat lapsen käsitystä vuodenaajoista ja niiden vaihtumisesta. Huomioimme sisältöjen suunnittelussa lapselle ominaiset tavat toimia; leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Luonnontieteellinen orientaatio tarjosi näille kaikille menetelmille monia mahdollisuuksia. Suunnittelimme luontotuokioille myös retkiä, sillä lapsi tarvitsee konkreettisia kokemuksia luonnosta tiedon lisäksi. Suunnittelumme tukena käytimme *Posetiivi ohjaajan opasta* (Kurki, Markkanen, Nuotio, Ranta & Viinikka 2001) sekä Parikka-Nihdin ja Suomelan teosta *Iloa ja ihmettelyä Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa* (2014). Lisäksi tarkoituksenamme oli osallistaa lapset luontopolun suunnitteluun. Lasten osallisuuden suunnittelussa tuli ottaa huomioon, minkälaisiin asioihin lapset voivat vaikuttaa, jotta lasten osallisuus ei jäisi näennäiseksi. Päätimme osallistaa lapset luontopolun tehtäväpisteellä olevan leikin valintaan. Meidän tuli rajata lasten valintamahdollisuus kahteen leikkiin, jotta valitseminen olisi lapsille helppoa.

Suunnittelimme käyttävämme lasten orientointiin luontotuokioilla Herra Siiliä. Herra Siili tulisi päiväkotiin kertomaan lapsille, että luonto on kaunis ja sitä pitää suojella (liite 1). Tarinalla oli tarkoitus herättää lasten halu suojella luontoa kokemalla empatiaa Herra Siiliä kohtaan. Päätimme, lapset että

keräisivät luontotuokioiden tuotoksia ja niiltä otettuja valokuvia luontokansioihin. Näin lapset saivat muiston luontotuokioista ja luontotuokioiden sisällöt tulisivat näkyviksi myös vanhemmille. Lisäksi suunnittelimme kasvatuskumppanuuden toteuttamisen valokuvakollaaseilla, joita sijoittaisimme päiväkodin eteiseen vanhempien nähtäville.

5.1.2 Vanhemmat osallistavan luontopassin suunnittelu

Aloimme suunnitella luontopassia syksyllä 2014. Luontopassin tavoitteena oli osallistaa lasten vanhemmat luontokasvatukseen sekä vahvistaa perheiden suhdetta luontoon. Sen tarkoitus oli innostaa perheet liikkumaan luonnossa, sillä liikkumalla ja toimimalla luonnossa lapsen kiinnostus luontoa kohtaan herää. Kiinnostus luontoa kohtaan luo pohjan luontosuhteen kehittymiselle. Luontosuhde vaatii kehittyäkseen myös aikuisen ohjausta. Aikuisen ohjauksessa lapsi oppii toimimaan luonnossa luontoa kunnioittaen ja suojellen. Luontopassissa olevien tehtävien tavoitteena oli tukea myös lapsen ja vanhemman välistä myönteistä vuorovaikutusta. Yhteinen ihmettely, havainnointi ja kiinnostuneisuus luonnonilmiöitä kohtaan tarjoaa monia mahdollisuuksia myönteiselle vuorovaikutukselle.

Suunnittelimme tehtävät niin, että ne olivat helposti toteutettavia arkisia tehtäviä, jotka eivät vaatisi erityisjärjestelyitä perheiltä. Näin ollen tarjosimme kaikille Nallukat-ryhmän lapsille mahdollisuuden tehdä luontopassin tehtäviä. Lisäksi suunnittelimme tehtävät niin, että ne olivat sellaisia, joita lapset ja vanhemmat voivat tehdä yhdessä. Luontopassin vuodenaiksidonnaisiin tehtäviin saimme ideoita *Tätivihreän ympäristöoppaasta* (Nummi 1998).

Suunnittelimme luontopassin kahdessa osassa. Suunnittelimme luontopassin ensimmäisen version talvella 2015. Siihen suunnittelimme talvi- ja kevättehtäviä ja sen tarkoituksena oli testata suunnittemiemme tehtävien toimivuutta. Perheet tekivät luontopassin ensimmäisen version tehtäviä kevätlukukaudella 2015. Luontopassin lopullisen version suunnittelussa käytimme apuna Nallukat-ryhmän työntekijöiltä ja vanhemmilta saamaamme palautetta.

Suunnittelimme luontopassin tehtävien motivoinnin niin, että lapset saivat passeihin tarroja päiväkodilta tehtyjen tehtävien mukaisesti. Suunnittelimme jokaiseen tehtävään lyhyen ohjeistuksen, jossa oli vinkkejä ja tietoa tehtävään liittyen. Myös ohjeistuksen tarkoituksena oli motivoida perheet tehtävien tekoon. Lisäksi suunnittelimme luontopassiin ohjeet vanhemmille ja päiväkodin työntekijöille luontopassin käyttöä varten sekä luontopassin ulkoasun.

5.1.3 Luontopolku-tapahtuman suunnittelu

Suunnittelimme yhdessä päiväkodin kanssa luontopolku-tapahtumaa päiväkodin yhteiseksi tapahtumaksi. Päätimme toteuttaa luontopolun myös päiväkotipäivän aikana siltä varalta, että erityistuen tarpeessa olevia lapsia ja heidän perheitään ei tulisi itse tapahtumaan. Kevään aikana päiväkoti kuitenkin päätti, että luontopolku-tapahtuma olisi päiväkodin kevätjuhla. Vaikka kevätjuhlaan odotettiin suurempaa osallistujamäärää, suunnittelimme tapahtumapäivän toteutuksen alkuperäisen suunnitelman mukaisesti. Tällä tavalla Nallukat-ryhmän lapset pääsisivät tutustumaan aamupäivällä luon-

topolun tehtäväpisteisiin oman ryhmänsä kanssa. Näin ryhmän erityistuen tarpeessa olevat lapset saisivat tutustua rauhassa luontopolun tehtäväpisteisiin. Tämä järjestely toisi myös meille mahdollisuuden havainnoida tehtäväpisteiden toimivuutta vielä ennen varsinaista tapahtumaa ja tehdä tarvittavia muutoksia.

Yhteistyökumppaniemme varmistuttua luontopolku-tapahtumaan suunnittelimme heidän kanssaan yhteistyötä. Sovimme, että Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kainuun piiri ja Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry esittelisivät toimintaansa luontopolku-tapahtumassa. Lisäksi sovimme Kainuun ammattiopiston kanssa, että 21 lähihoitajaopiskelijaa osallistuu lasten ja vanhempien ohjaamiseen luontopolulla.

Luontopolku-tapahtuman toteutuspaikaksi valitsimme päiväkodin lähistöllä olevan Vimpelinlammen ulkoilualueen, jonka varasimme käyttöömmek Kajaanin kaupungilta. Aloitimme luontopolku-tapahtuman tehtäväpisteiden suunnittelun alkukevällä 2015. Aluksi suunnittelimme luontopolku-tapahtumaan vain viittä tehtäväpistettä, joita olivat liikkuminen, leikkiminen, tutkiminen, aistit ja makkaranpaisto. Esittelimme päiväkodin työntekijöille ja yhteistyökumppaneille suunnittelemamme alustavan rungon. Pyysimme siihen kehitysehdotuksia ja palautetta. Päiväkodin työntekijät antoivat palautetta, että tehtäväpisteitä olisi oltava enemmän. Vähäinen tehtäväpistemäärä aiheuttaisi ruuhkaa. Yhteistyön tuloksena päädyimme lopulta luontopolun kymmeneen tehtäväpisteeseen.

Luontopolun tehtäväpisteiden tavoitteeksi asetimme lasten ja vanhempien välisen yhteistoiminnan, sillä kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen. Yhteisten tehtävien ratkaiseminen ja toimiminen yhdessä, ihmettely ja tutkiminen antavat mahdollisuuden myönteiselle vuorovaikutukselle. Lisäksi tehtäväpisteiden tavoitteena oli liikunnan ilo ja luonnossa viihtyminen, sillä myönteisen luontosuhteen kehittyminen vaatii myönteisiä kokemuksia luonnosta.

Luontopolun tehtäväpisteiden sisältöihin saimme ideoita päiväkodin työntekijöiltä, Valoliikuntavinkkkikorteista, joita oli päiväkodilla sekä Suomen vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry:n nettisivuilta. Otimme tehtäväpisteiden suunnittelussa huomioon eri aistien käyttämisen sekä lapsen ominaiset tavat toimia. Tehtäväpisteet sisälsivät leikkimistä, tutkimista, liikkumista sekä taiteellista kokemista ja ilmaisemista. Luontoteema tarjosi hyvät edellytykset tehtäväpisteiden suunnitteluun. Myös Nallukat-ryhmän lapset saivat osallistua luontopolun tehtäväpisteiden suunnitteluun. Osallitimme lapset luontopolun suunnitteluun, sillä jokainen, myös erityistuen tarpeessa oleva lapsi, tarvitsee osallisuuden kokemuksia. He saivat valita kahdesta luontotuokioilla leikkimistämme leikeistä yhden luontopolulle. Kerromme lasten osallistamisesta tehtäväpisteiden suunnitteluun luontotuokioiden toteutus luvussa.

Tehtäväpisteiden ohjauksen suunnittelimme niin, että jokaisella tehtäväpisteellä oli päiväkodin työntekijä sekä Kainuun ammattiopiston opiskelijoita ohjaamassa perheitä. Heidän tehtävänään oli myös huolehtia tehtäväpisteiden turvallisuudesta. Luontopolku-tapahtuma oli päiväkodin kevätjuhla, joten lapset olivat päiväkodin vastuulla. Siksi jokaisella tehtäväpisteellä tuli olla vähintään yksi päiväkodin

työntekijä. Suunnittelimme pisteille tehtävän suorittamista helpottavat kuvalliset ohjeet (liite 2). Näin selkiytimme etenkin erityistuen tarpeessa olevien lasten ymmärrystä siitä, mitä tehtävapistellä täytyy tehdä. Ohjeissa oli kuvattuna myös tehtävän vaihtoehtoinen toteutustapa. Suunnittelimme tehtävapistet sellaisiksi, että niitä voi eriyttää eri-ikäisille ja tasoisille lapsille. Tehtävät pystyi siis suorittamaan halutessaan erilaisilla tavoilla.

Suunnittelimme luontopolun tehtävapistet Vimpelinlammen ulkoilualueelle niin, että ne sijaitsivat pienen kävelymatkan päässä toisistaan. Näin ruuhkia ei pääsisi syntymään ja perheet saivat liikuntaa. Otimme huomioon tehtävapistet sijoittelussa Vimpelinlammen aiheuttaman turvallisuusriskin. Näin ollen emme sijoittaneet mitään pistettä liian lähelle rantaa. Suunnittelimme Luontopolun tehtävapistellä kiertämisen niin, että perheet käyttävät kiertämisessä apunaan suunnittelemaamme tehtäväpohjia (liite 3). Kirjoitimme tehtäväpohjiin lyhyet tarinat sekä lisäsimme tehtäviin liittyvät kuvat. Teimme tehtävapistelle sijoitettavat kyltit, joissa oli samat kuvat kuin tehtäväpohjissa. Tehtäväpohjissa olevien tarinoiden tarkoitus oli motivoida perheitä pistet tehtäviin sekä auttaa perheitä löytämään luontopolun tehtävapistet. Suunnittelimme alueelle myös kartan.

Teimme luontopolun tehtävapistelle pedagogiset suunnitelmat (liite 4). Pedagogisissa suunnitelmissa otimme huomioon muun muassa tehtävapistet turvallisuuteen liittyviä asioita, eriyttämisen tarpeen sekä tehtävään motivoinnin. Samalla ne toimivat ohjeistuksena päiväkodin henkilökunnalle. Liitimme pedagogiset suunnitelmat luontopolku-tapahtuman turvallisuussuunnitelmaan, jonka teimme päiväkodin kanssa. Nimesimme luontopolku-tapahtuman Herra Siilin mukaan Herra Siilin luontopoluksi. Lähetimme kutsut (liite 5) kaikille päiväkodin perheille kolme viikkoa ennen tapahtumaa.

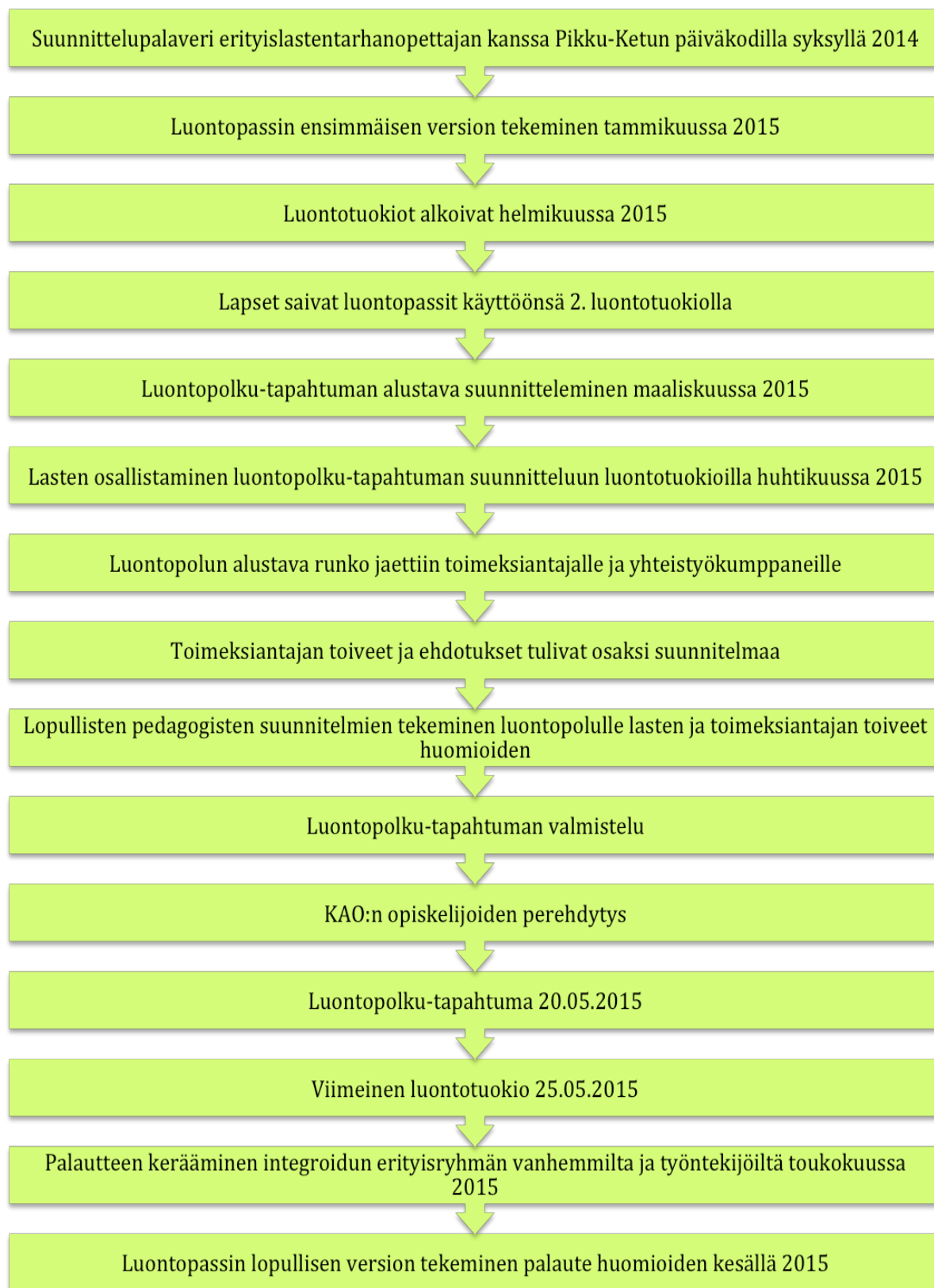
Kävimme ohjeistamassa Kainuun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijat heille suunnittelemiimme tehtäviin heidän koulupäivänsä aikana. Esittelimme opiskelijoille luontopolku-tapahtuman rungon sekä jaoimme opiskelijat luontopolun tehtävapistelle. Opiskelijat saivat valita osallistuivatko he luontopolulle aamupäivällä vai illalla. Kerroimme opiskelijoille myös lasten erityistuen tarpeista, eriyttämisestä ja luontopolku-tapahtumassa käytettävistä kuvallisista ohjeista.

5.2 Toiminnan toteutus

Toteutimme luontotuokiot, luontopassin ja luontopolku-tapahtuman kevätlukukauden 2015 aikana (kuvio 3). Menetelminä käytimme lapsen ominaisia tapoja toimia, joita ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen kokeminen. Luontotuokiot ja luontopolun tehtävapistet toteutimme tekemiemme pedagogisten suunnitelmien pohjalta. Saimme palautetta toteutettujen luontotuokioiden jälkeen. Hyödynsimme saamaamme palautetta, kun suunnittelimme seuraavia luontotuokioita.

Huomioimme kasvatuskumppanuuden koko prosessin ajan. Luontotuokioilla kasvatuskumppanuus toteutui valokuvakollaaseilla, joita sijoitimme päiväkodin eteiseen vanhempien nähtäville. Vanhemmat saivat myös tutustua lastensa luontotuokioiden sisältöihin luontokansioihin kerätyn materiaalin pohjalta. Lapset liittivät tekemiään askarteluja ja tehtäviä omaan luontokansioonsa. Lapset saivat luontokansiot kotiin luontotuokioiden päätyttyä. Luontopassi osallisti vanhemmat mukaan lasten

luontokasvatukseen. Vanhempien osallisuus on tärkeä osa kasvatuskumppanuutta. Vanhempien osallisuus toteutui myös luontopolku-tapahtumassa.

KUVIO 3. Luontokasvatuksen toteuttamisen prosessi

5.2.1 Luontotuokioiden toteutus

Toteutimme 11 luontotuokiota (taulukko 1) helmi- ja toukokuun 2015 välisenä aikana integroidulle erityisryhmälle. Ryhmä oli jaettu kahteen pienryhmään. Toteutimme luontotuokiot erikseen kummallekin pienryhmälle pääasiassa kerran viikossa. Luontotuokiolla tutustuimme lasten kanssa luontoon retkeilemällä, tutkimalla ja tutustumalla erilaisiin luonnon ilmiöihin sekä talveen ja kevääseen vuodenaikoina. Herra Siili oli mukana jokaisella tuokiolla motivoimassa lapsia. Luontotuokiolla otimme huomioon lasten tuen tarpeet kommunikoinnissa käyttämällä tukiviittomia ja kuvia puheen tukena. Opettelimme luontotuokiolle keskeisimmät tukiviittomat, joita käytimme ohjauksessa kuvien rinnalla.

TAULUKKO 1. Luontotuokioiden tavoitteet, sisällöt ja menetelmät

Nimi	Tavoite	Sisältö	Menetelmä
1. Luontotuokio	Tutustuminen ja orientointi luontotuokiolle.	Tutustuminen, Herra Siilin tarina, luontokansioiden askartelu.	Tarina, liikunta, askartelu, kuvat ja tukiviittomat.
2. Luontotuokio	Talveen tutustuminen.	Talvi vuodenaikana, talvimaiseman maalaus, luontopassin ohjeistus.	Tarina, maalaaminen, kuvat ja tukiviittomat.
3. Luontotuokio	Lumen tutkiminen.	<i>Lumihutale</i> -laulu, lumisateen tekeminen, lumen sulattaminen ja tutkiminen.	Tarina, musiikki, liikunta, tutkiminen, kuvat ja tukiviittomat.
4. Luontotuokio	Eläinten talvehtimiseen tutustuminen.	Karhu nukkuu -leikki, eläinten talvehtiminen, talviturkki-tehtävä.	Leikki, keskustelu, askartelu, kuvat ja tukiviittomat.
5. Luontotuokio	Eläinten jälkiin tutustuminen.	Lumikonttaus, eläinten jälkien etsiminen, puuhippa.	Retki, liikunta, leikki, kuvat ja tukiviittomat.
6. Luontotuokio	Lasten osallistaminen luontopolun suunnitteluun.	Luontopolku-tapahtumasta kertominen, viesti, rentoutus.	Tarina, liikunta, musiikki, kuvat ja tukiviittomat.
7. Luontotuokio	Lasten osallistaminen luontopolun suunnitteluun.	<i>Piilometsän polulla</i> -laulu, Ängri Böörds, keppihevoseet.	Musiikki, leikki, kuvat ja tukiviittomat.
8. Luontotuokio	Lintuihin ja niiden ääniin tutustuminen.	<i>Kuu kiurusta kesään</i> -loru, lintuihin tutustuminen, puiden askartelu.	Kuunteleminen, askarteleminen, kuvat ja tukiviittomat.
9. Luontotuokio	Puihin tutustuminen.	Kim-leikki, käpyjen ja neulasten tutkiminen ja tunnistaminen, vuosi-renkaat.	Leikki, tutkiminen, kuvat ja tukiviittomat.
10. Luontotuokio	Jokamiehen oikeuksiin tutustuminen ja sen ymmärtäminen, etteivät roskat kuulu luontoon.	Jokamiehen oikeudet, roskien kerääminen.	Retki, kuvat ja tukiviittomat.
11. Luontotuokio	Kierrätys, Herra Siilin hyvästely.	Herra Siilin tarina, roskateoksen tekeminen, kunniakirjojen jako.	Tarina, askartelu, kuvat ja tukiviittomat.

Ensimmäisen luontotuokion tavoitteena oli tutustuminen toisiimme ja motivoiminen luontotuokiolle. Lasten tehtävänä oli kertoa oma nimi ja tehdä jokin liike. Nimi ja liike toistettiin jokaisen esittäytyjän kohdalla. Esittelimme myös Herra Siilin ja kerroimme tarinan siitä, miksi Herra Siili on tullut kanssamme päiväkotiin (liite 1). Käytimme Herra Siilin tarinasta tekemiämme kuvia ja tukiviittomia pu-

heemme tukena. Tämän jälkeen ohjeistimme lapset askartelemaan luontokansiot. Luontokansioihin oli tarkoitus kerätä luontotuokioiden tuotoksia, kuten askarteluja ja valokuvia. Lopuksi Herra Siili kiitti lapsia luontotuokiolle osallistumisesta. Ensimmäisen luontotuokion tavoitteet toteutuivat suurimmalle osalle ryhmän lapsista, sillä opimme toistemme nimet ja lapset tutustuivat Herra Siilin tarinaan. Käytimme Herra Siilin tarinassa kuvia, mutta joidenkin erityistuen tarpeessa olevien lasten kanssa asiaa olisi pitänyt toistaa useasti, jotta he olisivat sisäistäneet sen.

Saimme ensimmäiselle pienryhmälle pitämämme luontotuokion jälkeen palautetta, että tarinalle olisi voinut antaa enemmän aikaa ja sitä olisi voinut pohdiskella lasten kanssa. Myös luontokansioiden askarteluun olisi voinut olla kuvalliset ohjeet. Lisäksi ohjeet tulisi antaa lapsille ensin ja sitten vasta materiaalit. Muutimme toimintaamme palautteen pohjalta jo seuraavalle pienryhmälle ja käytimme aikaa enemmän tarinaan. Askartelutilanteessa annoimme ohjeet ensin ja sitten vasta materiaalit lapsille.

Toisella luontotuokiolla tavoitteena oli tutustua siihen, mitä luonnossa tapahtuu talvella ja mitä talvella voi tehdä. Herra Siili halusi tietää miltä talvella näyttää. Näitä asioita käsitelimme lasten kanssa tukiviittomia ja kuvia käyttäen. Lisäksi lapset saivat maalata talvimaiseman ja näyttää maalauksilla Herra Siilille, miltä talvella näyttää ja mitä talvella voi tehdä. Lopuksi jaoimme lapsille luontopassit ja kerroimme, että luontopassin tehtävät ovat kotitehtäviä, joita täytyy tehdä vanhempien kanssa. Kerroimme myös, että lapset saavat tarrat päiväkodilta tehtyjen tehtävien mukaan. Tälle luontotuokiolle asettamamme tavoitteet toteutuivat suurimmalle osalle ryhmän lapsista. Käyttämämme tukiviittomat eivät toimineet luontotuokiolla niin kuin olimme odottaneet niiden toimivan. Kuvat olisivat olleet asian käsittelyssä parempia kuin tukiviittomat. Osa lapsista ei jaksanut keskittyä tukiviittomiin. Kuva olisi kertonut asiasta enemmän kuin tukiviittomat. Lapset halusivat mielellään kertoa talvesta Herra Siilille. Lapset maalasivat hienot talvimaisemat ja moni heistä kertoi maalaamistaan kuvista.

Toisen luontotuokion jälkeen saimme palautetta, että toimintaa tulisi olla enemmän. Luontotuokiolla oli liian paljon istumista erityistuen tarpeessa oleville lapsille. Talvisia tekemisiä olisi voinut käsitellä lasten kanssa toiminnallisesti niin, että olisimme tehneet lasten kanssa liikkeitä yhdessä. Lisäksi erityislastentarhanopettaja huomautti, että kuvakommunikointi toimisi tällaisessa tilanteessa paremmin kuin tukiviittomat. Hän muistutti myös, että uusien asioiden äärelle pitäisi ikään kuin pyrkiä pysähtymään hetkeksi. Herra Siiliä voisi käyttää vielä enemmän hyväksi luontotuokiolla. Toimintaa voisi eriyttää pienryhmien välillä, sillä ryhmät ovat hyvin eritasoiset.

Palautteen pohjalta suunnittelimme kolmannelle luontotuokiolle enemmän toimintaa. Kolmannen luontotuokion tavoitteena oli lumen tutkiminen (liite 6). Aluksi kuuntelimme *Lumihiutale*-laulun, johon olimme tehneet kuvat. Tämän jälkeen Herra Siili halusi nähdä, miltä lumisade näyttää. Teimme lasten kanssa paperisilpusta lumisadetta ja lapset saivat näyttää lumisateen Herra Siilille paperisilpulla. Tämän jälkeen lapset tekivät lumityöt ja keräsivät paperisilpun lapiolla kasaan. Lisäksi sulatimme ja tutkimme lunta. Otimme luontotuokiolla valokuvia, jotka liitimme lasten luontokansioihin. Laitoimme valokuvia myös päiväkodin eteiseen vanhempien nähtäville. Mielestämme luontotuokiolle asettamamme tavoitteet toteutuivat koko ryhmän lapsilla. Kaikki lapset innostuivat lumisateen teosta

ja lumen tutkiminen oli lapsille mieleistä. Lapset saivat käyttää aistejaan monipuolisesti lumen tutkimiseen.

Tämä luontotuokio oli oikein onnistunut ja lapset nauttivat varsinkin lumisateen tekemisestä. Lasten mielenkiinto pysyi yllä koko tuokion ajan. Saimme palautetta, että toimintaa oli luontotuokiolla riittävästi ja lapset jaksoivat keskittyä hyvin. Tämän luontotuokion jälkeen ymmärsimme, minkälaisia luontotuokioiden pitäisi olla ja mihin meidän tulisi pyrkiä.

Neljännän luontotuokion tavoitteena oli oppia eläinten talvehtimisesta, talviturkista ja talviunesta. Aluksi leikimme Karhu nukkuu -leikkiä. Leikissä lapset saivat käpertyä kankaan alle piiloon kuten karhu. Sen jälkeen keskustelimme tukiviittomia puheemme tukena käyttäen eläinten talvehtimisestä. Sitten annoimme lapsille tehtäväpohjat, joissa oli kesä- ja talvimaisemat. Lapset saivat liimata tehtäväpohjissa oleviin maisemiin kesä- ja talviturkkisten eläinten kuvia. Luontotuokion jälkeen saimme palautetta, että toiminnan ja tiedon suhde oli tasapainossa. Lapset olisivat kuitenkin voineet leikata itse kuvat tehtäväpohjiin. Olimme itse leikanneet kuvat valmiiksi lapsille, koska kuvat olivat suhteellisen pieniä ja näin ollen hankalia lasten leikata. Tämän luontotuokion tavoitteet toteutuivat suurimalle osalle ryhmän lapsista. Karhu nukkuu -leikki toimi asian käsittelyyn erityistuen tarpeessa oleville lapsille, mutta asian käsitteleminen keskustelemalle ei välttämättä avannut asiaa kaikille. Tehtävä, jossa liimasimme talvi- ja kesäturkkisten eläinten kuvia kesä- ja talvimaisemiin, avasi asiaa erityistuen tarpeessa oleville lapsille paremmin kuin keskustelu.

Viidennen luontotuokion tavoitteena oli oppia tunnistamaan eläinten jälkiä. Lähdimme retkelle Vimpelinlammen ulkoilualueelle koko ryhmän kanssa. Konttasimme lumihangessa ja etsimme eläinten jälkiä. Lumikonttaus on hyvää liikuntaa lapsille, idean siitä saimme päiväkodin toiselta ryhmältä. Retkellä lapsilla oli mukana tehtäväpohjat motivoimassa jälkien etsintään. Leikimme myös puuhippaa lasten kanssa ja lopuksi söimme eväät. Otimme valokuvia retkeltä, jotka liitimme lasten luontokansioihin ja laitoimme esille päiväkodin eteiseen vanhempien nähtäville. Tämän tuokion toteutus ei vastannut asetettuun tavoitteeseen. Eläinten jälkien käsittely retkellä jäi vähäiseksi. Lisäksi lapset hajaantuivat etsimään niitä sinne tänne ja aikuinen ei kerinnyt ohjaamaan jälkien etsintää ja tarkastamaan, onko jäljet löydetty oikein. Lasten jakaminen pienryhmiin olisi helpottanut tavoitteiden saavuttamista.

Ohjaus retkellä ei onnistunut parhaalla mahdollisella tavalla ja saimme palautetta, että retkelläkin olisi hyvä jakaa lapset ja aikuiset pienryhmiin. Pienryhmissä lapset olisivat voineet lähteä yhden aikuisen opastuksella etsimään eläinten jälkiä ja palata sitten sovittuun paikkaan sovittuna ajankohtana. Näin tilanne olisi ollut paremmin hallittavissa.

Kuudennen luontotuokion tavoitteena oli lasten osallistaminen luontopolun suunnitteluun. Kerroimme lapsille, että Herra Siili halusi järjestää juhlat keväällä ennen kuin esikoulu loppuu. Kerroimme myös, että Herra Siili kutsuu myös muut päiväkodin lapset vanhempineen juhliin. Keskustelimme lasten kanssa siitä, millaiset juhlat voisivat olla. Puheemme tukena käytimme tukiviittomia. Tämän jälkeen siirryimme liikuntasaliin. Ohjeistimme lapset suunnittelemaamme viestiin. Lapset saivat vuorol-

laan keksiä, millä tavalla etenivät viestissä. Edettyään valitsemallaan tavalla lasten täytyi ratkaista tehtäviä, jotka olivat tuttuja aikaisemmilta luontotuokioilta. Olimme suunnitelleet toteuttavamme viestin luontopolun yhdellä tehtäväpisteellä ja tarkoituksenamme oli havainnoida toimiiko se. Loppurentoutuksessa soitimme *Miten voin sua koskettaa* -laulun. Lapset rentoutuivat omalla lattiakuviolla ja saivat lähteä pois, kun Herra Siili oli käynyt silittämässä lapsia. Luontotuokiolle asetettu tavoite toteutui vajavaisesti. Saimme suurimmalta osalta ryhmän lapsista ideoita keskustellessamme Herra Siilin järjestämästä juhlasta. Lasten aito osallisuus kuitenkin jäi saavuttamatta, sillä he eivät saaneet juurikaan vaikuttaa. Lapsilla oli ideoita luontopolun tehtäväpisteille, mutta ne olivat hankalia toteuttaa. Tavoitteen asettaminen ja sisältö eivät täysin kohdanneet.

Saimme palautetta, että viestissä oli todella paljon ohjeistusta lapsille erityistuen tarpeessa oleville lapsille. Saimme palautetta myös, että liikuntasaliin tultaessa olisi hyvä, että lapset saisivat liikkua ensin vapaasti. Näin lasten ylimääräinen energia purkaantuu ja lapset jaksavat kuunnella ohjeistuksen paremmin. Muutimme viestin toteutus tapaa palautteen pohjalta seuraavalle pienryhmälle ja se toimi todella hyvin. Toisen pienryhmän lapset saivat liikkua liikuntasaliin tultaessa kuten sudet ja näin purkaa energiaa ennen ohjeiden kuuntelemista. Tekemiemme muutosten ansiosta toisen ryhmän kanssa luontotuokion kulku oli sujuvampi kuin ensimmäisen. Palautteen ansiosta huomasimme, kuinka pieniä muutoksia tekemällä toiminnan voi saada lasten tarpeita huomioivaksi. Suunnittelemamme viesti osoittautui kuitenkin hankalaksi toteuttaa luontopolulla ja emme valinneet sitä luontopolulle.

Myös seitsemännän luontotuokion tavoitteena oli lasten osallistaminen luontopolun suunnitteluun. Toteutimme tuokion päiväkodin liikuntasalissa ja otimme huomioon edelliseltä tuokiolta saamamme palautteen. Aluksi liikuimme *Piilometsän polulla* -laulun mukana laulussa mainittavien eläinten lailla. Sen jälkeen lapset leikkivät luontopolku-tapahtumaan suunnittelemiimme leikkejä, joita olivat Ängri Böördts ja keppihevoseet. Olimme tehneet kuvalliset ohjeet kummallekin leikille. Havainnoimme sekä ohjekuvien että leikkien toimivuutta. Lopuksi lapset saivat äänestämällä valita kahdesta leikistä toisen luontopolulle. Käytimme äänestämisessä leikkeihin liittyviä kuvia apuna, jotta jokainen lapsi ymmärtäisi äänestämisen idean. Sen jälkeen laskimme yhdessä äänet lasten kanssa. Tässä luontotuokiossa tavoite ja sisältö kohtasivat ja tavoite toteutui. Olimme huomanneet edellisellä luontotuokiolla, että lapsen aito osallisuus vaatii tarkkaa suunnittelua. Tällä luontotuokiolla olleet lapset saivat todella vaikuttaa demokraattisesti luontopolun sisältöön.

Saimme palautetta, että molemmat leikit olivat toimivia ja lapset tuntuivat innostuvan niistä. Etenkin Ängri Böördts peli oli lasten mieleen ja keppihevosiillakin lapset ratsastivat mielellään. Luontotuokio oli toimiva ja ohjekuvat leikkeihin olivat onnistuneita. Omasta mielestämme *Piilometsän polulla* -laulu toimi orientointina hyvin. Lapsiryhmät olivat tällä luontotuokiolla pieniä ja siksi helposti ohjattavia.

Kahdeksannen luontotuokion tavoitteena oli tutustua lintuihin ja niiden lauluun. Aluksi Herra Siili halusi opettaa lapsille *Kuu kiurusta kesään* -lorun, johon olimme tehneet kuvat puheen tueksi. Tämän jälkeen tutustuimme eri lintuihin kuvien kanssa sekä niiden lauluihin, joita kuuntelimme. Lapset saivat matkia helpoimpien lintujen laulua, kuten käen kukkumista. Lopuksi askartelimme puut, joihin

lapset piirsivät haluamansa linnun. Askartelut laitettiin luontokansioihin. Luontotuokiolle asetettu tavoite toteutui. Lapset tutustuivat lintuihin lorua lausumalla ja kuvia katselemalla sekä lintujen lauluun kuuntelemalla ja toistamalla niitä. Luontotuokiota suunniteltaessa mietimme, jaksavatko lapset kuunnella lintujen laulua. Lapset jaksoivat kuunnella hyvin. Jokaisesta linnusta oli myös kuva. Näin asiaa käsiteltiin monen aistikanavan kautta, joka helpotti tavoitteen saavuttamista myös erityistuen tarpeessa olevien lasten kohdalla. Puuaskartelu oli ehkä joillekin erityistuen tarpeessa oleville lapsille haastava. Jokainen lapsi teki kuitenkin oman näköisensä työn.

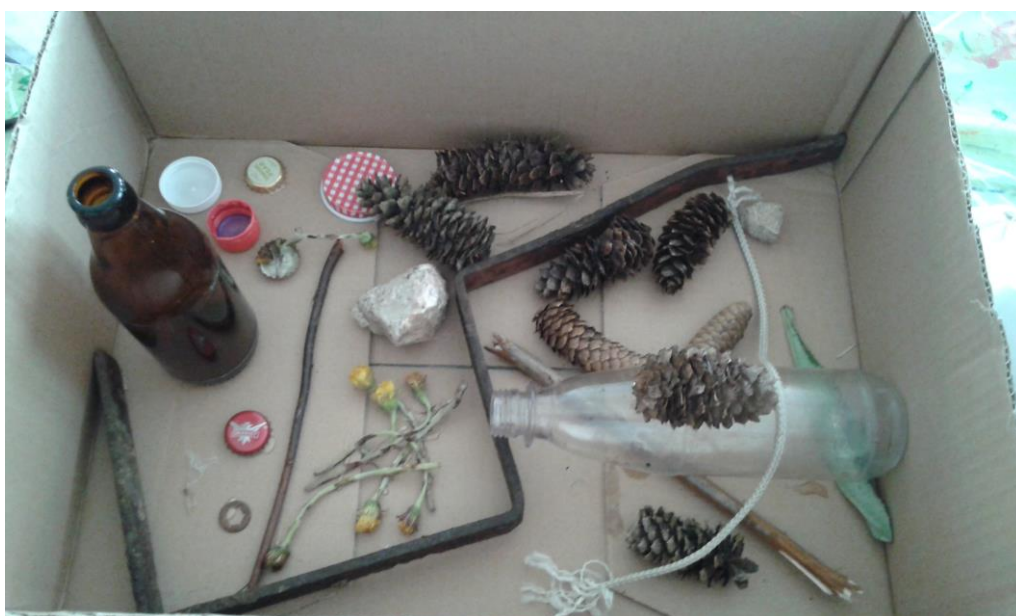
Yhdeksännen luontotuokion tavoitteena oli oppia tunnistamaan puita. Herra Siilillä oli mukanaan kuvia puista ja niiden lehdistä. Lapset saivat tunnistaa kuvat, jonka jälkeen leikimme Kim-leikkiä kuvilla lasten kanssa. Tämän jälkeen tutkimme ja tunnistimme Herra Siilin tuomia kuusen- ja männynkäpyjä ja -neulasia. Herra Siili oli tuonut myös puunrungon, jonka vuosirenkaita laskimme yhdessä. Saamamme palautteen mukaan tuokio oli hyvin suunniteltu ja toteutettu. Omasta mielestämme lapset tuntuivat viihtyvän ja tunnelma orientoinnissa oli rento ja mukava. Lapset muistivat viitata vastatesaan ja osa lapsista keskittyi luontotuokion tehtäviin hyvin. Tälle luontotuokiolle asettamamme tavoite toteutui suurimmalle osalle ryhmän lapsista. Olimme valinneet tuttuja tavanomaisia puita tunnistettavaksi ja Kim-leikki toimi puiden opetteluun myös erityistuen tarpeessa oleville lapsille.

Kymmenennen luontotuokion tavoitteena oli tutustua jokamiehenoikeuksiin ja saada lapset ymmärtämään, että roskat eivät kuulu luontoon. Aluksi Herra Siili tutustutti lapset jokamiehen oikeuksiin niistä tekemillämme kuvilla. Sen jälkeen kerroimme lapsille, että lähdemme retkelle Vimpelinlammen ulkoilualueelle ja keräämme retkellä roskia ja aarteita. Olimme edelliseltä retkeltä saamamme palautteen huomioon ja jaoimme lapset ja aikuiset pienryhmiin. Jaoimme lapset neljään pienryhmään arpomalla. Jokainen ryhmä keräsi aikuisen johdolla oman alueensa roskia ja palasimme sovittun ajan päästä yhteiselle kokoontumispaikalle. Keräsimme alueilta neljä täyttä muovikassillista roskia, jotka valokuvasimme (kuva 1). Lapset keräsivät myös valitsemansa aarteen. Sen jälkeen söimme eväät. Lasten keräämät aarteet säilytettiin seuraavaa luontotuokiota varten ja roskat vietiin päiväkodin roskikseen. Saimme palautetta, että retki onnistui ohjauksen kannalta huomattavasti paremmin kuin edellinen retki. Luontotuokion tavoite toteutui jokseenkin koko ryhmälle. Lapset tutustuivat jokamiehen oikeuksiin kuvien kanssa. Roskien kerääminen on kokonaisvaltaista toimintaa ja se auttoi kaikkia lapsia ymmärtämään, etteivät roskat kuulu luontoon.

KUVA 1. Keräämämme roskat ja Herra Siili (Taija Jussila 2015)

Yhdennentoista luontotuokion tavoitteena oli kestävän kehityksen mukaisesti kierrättäminen. Tavoitteena oli myös jättää hyvästit Herra Siilille. Aluksi muistelimme sitä, miksi Herra Siili oli alun perin tullut päiväkotiin. Keskustelimme myös luontotuokioista ja -passeista. Sen jälkeen teimme retkeltä löytämistämme aarteista taideteoksen yhdessä lasten kanssa (kuva 2). Liimasimme kuumaliimalla aarteita pahvilaatikkoon. Valokuvasimme taideteoksen. Lopuksi jaoimme lapsille kunniakirjat luontotuokioista ja kiitimme lapsia osallistumisesta luontotuokioille. Kahdella viimeisellä luontotuokioilla ottamamme valokuvat liitimme lasten luontokansioihin ja laitoimme valokuvat päiväkodin eteiseen vanhempien nähtäville. Arvioimme, että luontotuokiolle asettamamme tavoite toteutui osalle lapsista. Aarteista tehty taideteos auttoi lapsia ymmärtämään, että roskiakin voi hyödyntää muuhun tarkoitukseen ja että toisen roska voi olla toisen aarre.

KUVA 2. Lasten tekemä roskataideteos (Taija Jussila 2015)

5.2.2 Vanhemmat luontokasvatukseen osallistava luontopassi

Teimme vanhemmat luontokasvatukseen osallistavan luontopassin lopullisen version kesän 2015 aikana (liite 7). Teimme valmiin luontopassin Nallukat-ryhmän työntekijöiltä ja vanhemmilta saamamme palautteen pohjalta. Lisäsimme jokaiseen tehtävään sitä vastaavan kuvan. Kuva helpottaa erityistuen tarpeessa olevia lapsia jakamaan tehtävän aikuisen kanssa. Lisäsimme luontopassiin selkeät käyttöohjeet sekä vanhemmille että päiväkodin työntekijöille. Laitoimme luontopassiin myös otteita jokamiehen oikeuksista ja velvollisuuksista luonnossa liikkumista varten. Tällä varmistimme, että perheet eivät tietämättömyyttään toimi luonnossa luontoa vahingoittaen. Jaoimme valmiin luontopassin neljään osaan vuodenaikojen mukaan niin, että jokainen vuodenaika sai oman luontopassin. Näin päiväkodin työntekijät voivat valita ottavatko luontopassin käyttöön jokaisena vuodenaikana vai vain haluamanaan vuodenaikana.

Jokaiselle vuodenaikalle teimme neljä tehtävää. Talven luontopassissa tehtävinä ovat perheen yhteinen mäenlasku, eläinten jälkien etsiminen ja piirtäminen, lumiukon tekeminen sekä tähtien katselu ja Otavan tunnistaminen. Kevään luontopassissa tehtävinä ovat kevään ensimmäisten kukkien etsiminen ja värittäminen, rairuohon kylväminen, roskien kerääminen sekä muuttolintujen tarkkaileminen. Kesän luontopassissa tehtävinä ovat kukkakimpun kerääminen, uimassa käyminen, piharatomon etsiminen ja majan rakentaminen. Syksyn luontopassissa tehtävinä ovat marjojen kerääminen, käpylehmiä tekeminen, haravoiminen ja lehtitaulun askarteleminen.

5.2.3 Luontopolku-tapahtuman toteutus

Järjestimme luontopolku-tapahtuman 20.5.2015 Vimpelinlammen ulkoilualueella. Aamupäivällä Nallukat-ryhmän lapset pääsivät tutustumaan luontopolun aistit-, hämähäkinseitti-, ängri böörds- ja pesänrakennuspisteille. Lapset kiersivät pisteillä pienryhmissä yhdessä oman ryhmänsä työntekijöiden kanssa. Kainuun ammattiopiston lähihoitajaopiskelijat olivat ohjaamassa lapsia meidän lisäksemme. Lähihoitajaopiskelijat paistoivat myös tikkupullaa, jota lapset nauttivat kierrettyään luontopolun pisteet. Lopuksi jokainen lapsi sai käydä yksitellen antamassa palautetta luontopolusta kävyillä (kuva 3).

KUVA 3. Lapset antoivat palautetta luontopolusta kävyillä (Taija Jussila 2015)

Toteutimme varsinaisen luontopolku-tapahtuman Pikku-Ketun päiväkodin perheille samana iltana. Se oli päiväkodin perheliikunta tapahtuma sekä kevätjuhla. Päiväkoti piti tapahtuman alussa oman kevätjuhlaosuutensa, jossa Nallukat-ryhmän lapset lauloivat *Hiiren aakkoset* -laulun ja saivat esikoulutodistukset. Tämän jälkeen toivotimme perheet tervetulleiksi, ohjeistimme heidät kiertämään luontopolkua sekä jaoin perheille tehtäväpohjat. Jokainen luontopolun tehtäväpiste oli merkitty samanlaisella kuvalla kuin tehtäväpohjassa (kuva 4). Perheet kiersivät luontopolun tehtäväpisteillä omaan tahtiinsa. Tehtäväpisteiden sijoittelu esti suurempien ruuhkien syntymistä ja perheet saivat liikuntaa kiertäessään tehtäväpisteillä. Ohjeistuksen jälkeen lähdimme itsekin kiertelemään luontopolun tehtäväpisteillä ja havainnoimme sitä, miten lapset ja perheet viihtyivät.

KUVA 4. Tehtäväpisteet oli merkitty kuvilla (Jaana Tervonen 2015)

Luontopolulla oli kymmenen eläin- ja luontoaiheista tehtäväpistettä. Osa päiväkodin työntekijöistä oli pukeutunut eläinhahmoiksi. Aistit-pisteellä jänis oli kerännyt materiaaleja pesänrakennusta varten. Materiaalit olivat astioissa, joihin ei nähnyt. Perheiden tehtävänä oli tunnistella ja tunnistaa luonnonmateriaaleja. Ängri Böörds -pisteellä perheiden tehtävänä oli auttaa vihaisia lintuja lentämään. Perheet lennättivät jumppakuminauhasta tehdyllä ritsalla pehmolelua. Tutkiminen-pisteellä kettu halusi tietää, kuinka vanhoja sen puuystävät olivat. Perheiden tehtävänä oli selvittää puiden iät sekä lajitella neulasia ja käpyjä.

Hevosten taitorata -pisteellä perheiden tehtävänä oli muodostaa valjakko, jossa lapsi oli hevonen ja vanhempi ohjastaja. Vanhemman tehtävä oli ohjastaa lapsi pujottelu- ja esteradan läpi. Hämähäkinseitti-pisteellä perheiden tehtävänä oli kulkea hämähäkinseitin läpi. Tarkoituksena oli, että vanhempi

johdattaa lasta. Herra Siilin taidenäyttely -pisteellä perheet pääsivät tekemään keräämistään luonnonmateriaaleista taideteoksen. Taideteokset valokuvattiin (kuva 5).

KUVA 5. Herra Siilin taidenäyttelyn taideteos (Jaana Tervonen 2015)

Ketun tarkkuusheitto -pisteellä perheet auttoivat kettua keräämään käpyjä. Kävyillä piti yrittää osua puuhun. Tehtävänä oli myös arvioida, kuinka monta käpyä ämpärissä oli. Pesänrakennus-pisteellä perheiden tehtävänä oli kuljettaa mesikämmenelle oksia. Kuljettaminen tehtiin joko kantamalla kädessä, kantamalla kahden oksan välissä tai kottikärryillä. Kottikärryt muodostettiin niin, että lapsi oli kottikärryt ja vanhempi niiden työntäjä. Luontopolulla oli myös yksi tehtäväpiste, jossa ei ollut ohjaajia. Pisteelle oli sijoitettu Valo-tehtäväkortteja, joita perheet tekivät itsenäisesti odotellessaan makkaroiden paistumista.

Kierrettyään luontopolulla perheet nauttivat alueella sijaitsevalla kodalla makkaraa ja pillimehua. Kodalle olimme sijoittaneet myös palautteenantopisteen, jossa vanhemmilla oli mahdollisuus antaa avointa palautetta luontopolku-tapahtumasta. Lapset pääsivät arvioimaan luontopolkua koriin laitettavilla kävyillä. Sijoitimme makkaranpaistopisteelle myös korit, jotka oli merkitty kolmella erilaisella hymynaamalla. Makkaranpaistopisteellä olleet ohjaajat ohjeistivat lapsia. Lapset laittoivat yhden kävyn koriin sen mukaan, pitivätkö tapahtumasta vai eivät. Näin jokainen, myös erityistuen tarpeessa oleva lapsi pääsi antamaan tapahtumasta palautetta. Lapsille annettiin kultaiseksi maalattu käpy palautteenanto pisteellä. Lopuksi perheet tutustuivat yhteistyökumppaneidemme esittelypöytiin, joilta lapsille annettiin muun muassa tarroja, ilmapalloja ja saippuakuplapullot.

5.3 Arviointi ja palaute

Kirjasimme havainnointejamme, oppimisprosessiamme ja pohdintojamme ylös säännöllisesti koko opinnäytetyö prosessin ajan. Käytimme opinnäytetyöprosessimme sekä havainnointiemme dokumentointiin opinnäytetyöpäiväkirjaa. Opinnäytetyöpäiväkirja voi olla joko kirjallisessa tai kuvallisessa

muodossa oleva dokumentointi. Se toimii tekijänsä muistina. Opinnäytetyöprosessin aikana tärkeimmät työvälineet ovat muistiinpanovälineet. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 19–22).

Käytimme koko opinnäytetyöprosessimme aikana yhtenä tiedonkeruumenetelmänä osallistavaa havainnointia. Toimimme aktiivisesti lapsiryhmän kanssa, jolloin havainnoimme lapsia. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija osallistuu luonnollisen ympäristön toimintaan joko tutkijana tai jossain muussa roolissa (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 115). Havainnointi sopii erinomaisesti laadullisen tutkimuksen menetelmäksi. Havainnoinnilla pääsee tutkimaan todellista elämää ja maailmaa. Havainnoinnilla on mahdollista saada välitöntä ja suoraa tietoa ryhmän toiminnasta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 213.)

Käytimme opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osuudessa laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelmasta käytetään sanaa tutkimustehtävä ja se asetetaan yleisellä tasolla (Hirsjärvi ym. 2014, 126). Tutkimustehtävänämme oli selvittää, miten luontotuokiot, luontopassi ja luontopolku-tapahtuma tukivat päiväkodin luontokasvatusta ja miten käyttämämme menetelmät toimivat.

Aineiston keräämisen teimme puolistrukturoitujen kyselylomakkeiden avulla (liite 8). Sekä vanhemmille että Nallukat-ryhmän työntekijöille oli omat kyselylomakkeet. Kummatkin kyselylomakkeet sisälsivät kahdenlaisia kysymyksiä. Osa oli kysymyksistä oli avoimia, eli ne olivat luonteeltaan sellaisia, joihin ei voinut vastata kyllä tai ei. Vastajat joutuivat näin ollen perustelemaan vastauksiaan. Osa kysymyksistä oli asteikkokysymyksiä, joihin käytimme Likert-asteikkoa. Kyselylomakkeet voivat olla joko strukturoituja, avoimia tai erilaisilla asteikoilla olevia kysymyksiä sisältäviä kyselylomakkeita (Ronkainen ym. 2011, 114). Kyselylomakkeilla keräsimme palautetta perheiltä ja päiväkodin työntekijöiltä arvioidaksemme opinnäytetyömme tavoitteiden toteutumista. Kohderyhmältä kerätty palaute tukee omaa arviointia tavoitteiden saavuttamisesta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157). Aineiston keruu oli Pikku-Ketun päiväkodilla toukokuussa 2015 luontopolku-tapahtuman jälkeisellä viikolla.

Valitsimme keräämämme aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on löytää aineistosta omille tulkinnoille ja päätelmille sopiva teoreettinen kokonaisuus (Pihlaja 2006, 97). Tutkija Timo Laine on esittänyt rungon kuvaamaan laadullisen tutkimuksen analyysia. Rungon mukaan tutkijan pitää aluksi päättää, mikä aineistossa kiinnostaa. Seuraavaksi aineisto käydään läpi sekä siitä erotetaan ja merkitään ne asiat, jotka sisältyvät tutkijan valitsemaan kiinnostuksen kohteeseen. Kaikki muu jää pois tutkimuksesta. Tutkija erottelee merkityt asiat muusta aineistosta. Lopuksi tutkija luokittelee, teemoittaa tai tyypittelee aineiston ja kirjoittaa yhteenvedon. Tyypittelyssä eri teemojen sisältä etsitään näkemyksille samoja ominaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.) Aloitimme saamamme aineiston analysoinnin litteroimalla kyselylomakkeen vastaukset. Seuraavaksi keräsimme tekstistä samankaltaisuuksia kuvaavia asioita eri värejä käyttäen. Niistä muodostimme pelkistettyjä ilmauksia. Värikoodeilla teemoitimme pelkistetyt ilmaukset tutkimuskysymyksiänsä mukaan.

5.3.1 Palaute Nallukat-ryhmän työntekijöiltä

Kaikki Nallukat-ryhmän neljä työntekijää vastasivat kyselyyn. Luontotuokioiden toteutukseen ja ohjaukseen liittyvän palautteen mukaan käyttämämme viittomat ja kuvat olivat toimivia erityistuen tarpeessa oleville lapsille. Herra Siili motivoi lapsia luontotuokioilla ja työntekijät kokivat sen mukana olon tarpeelliseksi asiaksi. Luontotuokioiden ohjaus oli rauhallista ja aiheet kiinnostivat lapsia. Luontotuokiot olivat myös sopivan pituisia ajallisesti. Luontotuokioiden toteutuksessa ja ohjauksessa oli myös kehitettävää. Joillakin luontotuokioilla olisi voinut olla käsiteltäviä asioita vähemmän ja toimintaa enemmän, koska osalle erityistuen tarpeessa oleville lapsille kuullun ymmärtäminen ja omaksuminen on vaikeaa. Erityistuen tarpeessa olevat lapset oppivat toiminnallisuudella paremmin kuin paikallaan istuen. Asioihin, jotka kiinnostivat lapsia, olisi voinut tarttua herkemmin. Se olisi lisännyt lapsilähtöisyyttä luontotuokioilla.

Herra siilin kanssa leikkisästi ja toiminnallisesti ILMIÖN LUONTO äärellä kokoontuminen antoi sykäyksiä hyvän luontosuhteen kehittymiselle.

Selkeät tuokiot, materiaalit ja ohjeistukset. Sopii monelle erit. lapselle tällä tavoin.

Paljon asiaa, olisiko vähemmän riittänyt – useammalle tuokiolla samaa asiaa – keräys ei kyllästyttä lapsia, samaa asiaa voi tarkastella monella tapaa.

Mikä kiinnostaa, saa innostumaan siihen tartutaan ja sitä lisää.

Nallukat-ryhmän työntekijöiltä saamamme palautteen mukaan tieto luonnosta kevään 2015 aikana tuli pääosin luontotuokioilta. Luontotuokiot, luontopassi ja luontopolku-tapahtuma herättivät lasten kiinnostusta luontoa kohtaan. Työntekijät arvioivat lasten kiinnostuksen ja tietouden luontoa kohtaan lisääntyneen jonkun verran ja paljon. Kiinnostus luontoa kohtaan näkyi päiväkodin arjessa piha-leikeissä, lasten kysymyksissä ja retkillä. Lapset olivat huomioineet luontotuokioilla käsiteltäviä asioita päiväkodissa. Työntekijät käsittelivät niitä asioita päiväkodin ulkoiluissa ja retkillä. Toteuttamamme kokonaisuus tuki päiväkodin luontokasvatusta.

Päiväkodin retkillä lapset ovat hoksanneet luontotuokioilla olleita asioita.

Ovat olleet sopivasti osa luontokasvatusta. Herättänyt lapsen kiinnostusta ja huomiota luonnosta, josta on sitten keskusteltu muuna aikana. Ovat muistelleet myöhemmin mitä luontokoulussa puhuttu.

Tämä on ollut projekti joka on antanut sykäyksiä hyvän luontosuhteen kehittymiseen jokaiselle lapselle.

Kaikki Nallukat-ryhmän työntekijät olivat sitä mieltä, että he voisivat ottaa luontopassin käyttöönsä. Palautteen mukaan luontopassin tehtävissä on otettu huomioon niiden toteutettavuus monenlaisissa perheissä. Ulkona vanhemman kanssa toteutettavat tehtävät todettiin hyväksi, koska lapset viettävät vapaa-aikaansa paljon sisätiloissa. Saimme palautteessa myös kehitysideoita luontopassiin. Luontopassin tehtäviin tulisi liittää jokin tehtävään viittaava kuva, jolloin erityistuen tarpeessa oleva lapsi

pystyy jakamaan tehtävän vanhempiensa kanssa. Lisäksi passia tulisi tarkastella tietyin väliajoin päiväkodilla, jotta se ei jäisi irralliseksi.

Lapselle kotitehtävä, kotona ulkona yhdessä tekemistä.

Systemaattisen, tarkan havainnoinnin harjoittelu, huomioidaan luontoa ja sen ilmiöitä.

Tarpeeksi helpot asiat toteutettavaksi.

Nallukat-ryhmän työntekijät arvioivat luontopolku-tapahtuman erittäin onnistuneeksi ja hyvin suunnitelluksi. Eriytysten tarpeessa olevat lapset oli huomioitu tehtävapisteen ohjeistuksessa kuvilla. Eriytysten tarpeessa oleville lapsille kuvat auttoivat ohjeiden ymmärtämisessä. Lisäksi tehtävapistettä oli eriytetty. Tehtävapistet oli sijoitettu sopivan etäisyyden päähän toisistaan, jolloin perheet saivat liikuntaa pisteitä kiertäessään. Tapahtuma oli yhteisöllinen; vanhemmat pääsivät tutustumaan toisten lasten vanhempien kanssa. Tapahtuma tuki kasvatuskumppanuuden toteuttamista.

Elämyksellinen ☺ yhteisöllinen, perheiden kanssa tehtävän yhteistyön lujittuminen.

Hyvin tärkeä yhteistyömuoto vanhempien kanssa.

5.3.2 Palaute vanhemmilta ja lapsilta

Annoimme kyselylomakkeen yhdeksälle Nallukat-ryhmän vanhemmalle, koska osa lapsista oli ehtinyt aloittamaan kesäloman. Saimme kyselyyn kolme vastausta. Kyselyyn vastanneiden vanhempien mukaan lapset olivat kiinnostuneita luonnosta kevään 2015 aikana. Lapset viihtyivät ulkona ja olivat huomioineet kodin arjessa luontoon liittyviä asioita, kuten lintuja. Toteuttamamme luontotuokiot, luontopassi ja luontopolku-tapahtuma herättivät lasten kiinnostuksen luontoa kohtaan.

Kevään edistyminen on ollut kiinnostavaa – kirjosiepon pesäpuukat on huomattu.

Retkeillessämme luonnossa huomaa erilaisia asioita sekä tutkii ja kyselee. Kotona ikkunasta huomaa oravia ja lintuja.

Kyselyyn vastanneet vanhemmat pitivät luontopassista. Luontopassissa oli helposti toteutettavia tehtäviä. Se herätti myös vanhempien kiinnostuksen luontoa kohtaan. Se auttoi vanhempia käsittelemään asioita lasten näkökulmasta. Vanhemmilta saadussa palautteessa kehitysideana luontopassiin oli jonkin luonnonmateriaalin etsiminen ja liimaaminen.

Luontopassi oli hieno idea! Innosti äitiäkin katsomaan ja tekemään lapsen vinkkelistä tehtäviä.

Juuri sopivia tehtäviä yhdessä tehtäväksi. Palautti aikuisenkin taas huomioimaan luonnon ihmeet ja tuli kerrottua asioista paljon laajemminkin kuin vain niiden tehtävien osalta. Hyvä juttu.

Ehkä siihen olisi voinut sisällyttää jonkun ”lehden liimaamisen” tai neulasen etsimisen. Mutta hyvä näinkin.

Pikku-Ketun päiväkodin perheet saivat antaa avointa kirjallista palautetta luontopolku-tapahtumasta. Kymmenen vanhempaa antoi palautetta. Palautteessa esiin nousivat luontopolku-tapahtuman toiminnallinen yhdessäolo, mikä oli vaihtelua perinteiselle kevätjuhla. Luontopolun pisteiden tehtävien suunnittelussa oli otettu huomioon erityistuen tarpeessa olevat lapset kuvallisilla ohjeilla. Vanhemmat kokivat, että tapahtuman oli lapsille mieleinen. Alkuinfo olisi voinut olla selkeämpi yhden palautteenantajan mielestä.

Todella ihana tapahtuma. Lisää vastaavia!

Oli kiva ja lasten mieleen. Oli ihanasti huomioitu ja laitettu ohjeet myös kuvin. 😊

Ihanan erilainen kevätjuhla!

Oikein mukava ja koko perhettä aktivoiva 😊.

Oli mukava päivä ja hauska lapsella.

Pikku-ketun päiväkodin lapset ja heidän sisaruksensa pääsivät antamaan palautetta luontopolku-tapahtumasta kävyillä. Jokainen lapsi sai laittaa yhden kävyn valitseman hymynaaman kohdalle. Hymynaamoja oli kolme erilaista; vihreä, keltainen ja punainen. Palautteen perusteella luontopolku-tapahtuma oli lapsille mieleinen, sillä suurin osa kävyistä oli vihreän hymynaaman kohdalla. Tämän lisäksi Nallukat-ryhmän lapset antoivat palautetta kävyillä aamupäivän luontopolusta. Lapset saivat laittaa valitseman määrän käpyjä valitseman hymynaaman kohdalle. Lapset pitivät aamupäivän luontopolusta, mutta kävyt jakaantuivat tasaisesti vihreän ja keltaisen hymynaaman kohdalle.

5.3.3 Oman toiminnan arviointi ja luontokasvatuksen kehittäminen

Arvioimme omaa toimintaamme opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden suunnittelun ja toteutuksen osalta. Suunnittelimme luontotuokioille runsaasti käsiteltäviä asioita. Vähempikin olisi riittänyt, sillä tuokioille ei jäänyt aikaa lasten kiinnostuksen kohteille. Kun ohjaaja antaa tilaa lasten kysymyksille ja pohdinnoille, niin käsiteltävät asiat lähtevät lapsista. Lapsilähtöisyys on tärkeää, koska lapsia kiinnostavat myös muut asiat kuin ohjaajan valitsemat. Pitäydymme liian tiukasti kiinni omassa suunnitelmissamme. Toisaalta meitä ohjasivat myös omat oppimisemme tavoitteet. Luontotuokioiden suunnittelussa ja toteutuksessa opimme, että pedagogiset suunnitelmat ovat kehys toiminnalle. Niiden toteutuksessa on otettava huomioon lasten kiinnostusten kohteet ja muokattava toimintaa niiden mukaisesti. Mielestämme onnistuimme käyttämään kuvia luontevasti lasten toiminnan ja puheen ymmärtämisen tukemisessa. Onnistuimme myös luomaan luottavaisen suhteen lapsiin. Luontotuokioilla olisi voinut hyödyntää luontoympäristöä enemmän ja tehdä retkiä enemmän kuin kaksi. Retket ovat olennainen osa luontokasvatusta. Alkuperäisessä suunnitelmassa meillä oli yksi retki enemmän, mutta suunnitelmat muuttuivat matkan varrella ja se jäi toteuttamatta.

Alkuperäisissä suunnitelmissa oli, että päiväkodissa olisi tarkasteltu luontopasseja, mutta se jäi pois. Luontopassien tarkastelu olisi toteutunut paremmin, jos luontotuokiot olisi pidetty joka viikko sama-

na päivänä. Tällöin lapset olisivat osanneet tuoda luontopassin aina luontotuokioille. Luontotuokiot olivat aina eri viikonpäivänä, koska aikataulumme eivät sopineet yhteen. Luontopassi jäi irralliseksi luontotuokioihin nähden. Luontopassia olisi täytynyt tarkastella välillä, jotta siitä olisi tullut osa kokonaisuutta. Onnistuimme suunnittelemaan luontopassista sellaisen, että se innosti lapsien lisäksi myös vanhempia havainnoimaan luontoa.

Luontopolku-tapahtuman suunnittelu ja organisointi opetti paljon erilaisia taitoja, kuten yhteistyö- ja suunnittelutaitoja. Suunnittelimme luontopolku-tapahtuman huolella. Huomioimme suunnittelussa kaiken luontotuokioilla oppimamme. Tehtävapisteden suunnittelu sujui yllättävän vaivattomasti. Keksimme eläinaiheiset tarinat tehtävapisteeille ja tehtävien eriyttämisen helposti. Saimme luontopolku-tapahtumasta pelkää positiivista palautetta sekä vanhemmilta että päiväkodin työntekijöiltä. Palautteen perusteella totesimme, että suunnitteluun kannatti käyttää aikaa.

Käytimme opinnäytetyössämme oman toimintamme kehittämiseen sinisen meren strategiaa (taulukko 2). Sinisen meren strategian nelikenttää käytetään apuvälineenä toiminnan tai tuotteen kehittämisessä. Sitä käytetään, kun halutaan kehittää toimintaa etsimällä siitä ne kohdat, joita voi poistaa, supistaa, korostaa ja kehittää. (Kim & Mauborgne 2007, 57.) Olemme lisänneet nelikenttään palautteesta esiin tulleita sekä omiin havaintoihimme ja oivalluksiimme perustuvia kehitysehdotuksia. Näitä kehitysehdotuksia voi käyttää niin Pikku-Ketun päiväkotinä kuin muutkin varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt luontokasvatuksen toteuttamisessa ja kehittämisessä sekä perhetapahtumien suunnittelussa. Ne antavat myös toimintamalleja erityistuen tarpeessa olevien lasten ohjaukseen.

TAULUKKO 2. Luontokasvatuksen kehittäminen sinisen meren strategialla

<p>Mitä poistetaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Käsiteltäviä teemoja luontotuokioilta. 	<p>Mitä korostetaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuvia ja toimintaa luontotuokioilla. • Lasten motivointi luontotuokioilla. • Herra Siilin osuutta luontotuokioilla. • Enemmän retkiä luontotuokioille. • Lapsilähtöisyyttä luontotuokioilla. • Jo käsiteltyjen asioiden toistamista luontotuokioilla. • Kestävän kehityksen näkökulman huomioiminen luontotuokioilla, luontopassissa ja luontopolku-tapahtumassa.
<p>Mitä supistetaan?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aikuiskeskeisyyttä luontotuokioilla. 	<p>Mitä kehitetään?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Luontopassin tarkastelu päiväkodilla. • Luontopassin tehtävien tekoa selkeyttävät kuvat. • Sisällöllisten orientaatioiden hyödyntäminen luontopassin tehtävissä. • Luontopassin ohjeistus päiväkodin henkilökunnalle ja vanhemmille. • Liikunnalliset tehtävät luontopolku-tapahtumaan. • Luontopolku-tapahtuman järjestelyissä lapset avuksi materiaalien keräämiseen.

Joillakin toteuttamillamme luontotuokioilla oli liikaa käsiteltyjä asioita erityistuen tarpeessa oleville lapsille. Käsiteltyjen asioiden määrää tulisi vähentää ja niillä pitäisi olla enemmän käsiteltyjen asioi-

den toistamista. Valokuvausta voisi myös hyödyntää luontotuokioilla. Luontotuokioilla otettuihin valokuviin voisi palata seuraavilla luontotuokioilla ja muistella jo käsiteltyjä asioita. Oivalsimme, että luontotuokiot voisi toteuttaa myös niin, että pitäisi kaksi luontotuokiota peräkkäisinä päivinä. Ensimmäinen luontotuokio olisi tietopainotteinen ja seuraavana päivänä voisi mennä luontoon tutkimaan käsiteltyä aihetta. Asioiden toistaminen ja käsitteleminen monesta eri näkökulmasta tukee varsinkin erityistuen tarpeessa olevien lasten oppimista. Luontotuokiot voisi toteuttaa vaikka kokonaan luonnossa. Luonnontieteellisten asioiden oppimisessa retket luontoon ovat tärkeässä roolissa. Luontosuhde kehittyy vain toimimalla luonnossa. Lapsen pitää saada kokea luonto kaikilla aisteillaan. Aistien käyttäminen luonnon kokemiseen toteutuu vain toimimalla luonnossa.

Lapsiryhmää ohjatessa havaitsimme, että lapset eivät aina olleet täysin motivoituneita kuuntelemaan. Huomasimme, että ohjaajan on oltava myös itse innostunut asiasta, sillä innostuneisuus tarttuu lapsiin. Lapset tuntuivat nauttivan tekemisestä ja tutkimisesta. Erityisesti erityistuen tarpeessa oleville lapsille toiminnallisuus on tärkeää. Luonnontieteellisiä asioita käsiteltäessä lapset oppivat paremmin tekemällä kuin pelkästään kuuntelemalla. Herra Siili toimi motivointina lapsille hyvin. Satuhahmoa, kuten Herra Siiliä, voisi käyttää monipuolisesti lapsien tunteisiin vetoavana elementtinä. Empatia satuhahmoa kohtaan saa lapset toimimaan luontoa vaalien. Lapsilähtöisyys ohjauksessa on tärkeää. Havaitsimme, että lapsia kiinnostivat myös muut luontoon liittyvät asiat kuin meidän suunnittelemat sisällöt. Näihin lapsia kiinnostaviin asioihin tulisi tarttua, sillä lapset haluavat oppia kiinnostuksensa kohteista lisää aikuisen ohjauksessa. Ohjaajan tulee käyttää hyväksi nämä lasten kiinnostuksen kohteet ja tarjota niihin uusia näkökulmia. Näin myös aikuiskeskeisyys vähentyisi ja oppiminen tapahtuisi lasten lähikehityksen vyöhykkeellä.

Luontopassin tehtävien suunnittelussa voisi hyödyntää myös muita sisällöllisiä orientaatioita, kuten matemaattista orientaatiota. Luontopassiin voisi koota sellaisia tehtäviä, mitkä tukisivat esiopetuksen tavoitteita. Luontopassin tarkastelu päiväkodilla säännöllisin väliajoin on tärkeää. Näin luontopassi saisi suuremman merkityksen lasten arjessa ja siitä tulisi osa luontokasvatuksen kokonaisuutta luontotuokioiden lisäksi. Lasten kaikenlaisista luontokokemuksista tulisi keskustella luontotuokioilla, itse tehtävien tekeminen ei ole itseisarvo. Luontopassin tarkoitus ei ole tehtävien suorittaminen vaan saada perheet liikkumaan luonnossa. Luonnossa liikkuaan perheet saavat kokemuksia erilaisista luonnon ilmiöistä. Näitä kokemuksia tulisi jakaa luontotuokioilla. Luontopassissa olisi hyvä olla tehtävien tekemistä kuvaavat kuvat, joiden avulla erityistuen tarpeessa olevat lapset voisivat jakaa tehtävän aikuisen kanssa. Siinä tulisi olla myös selkeät käyttöohjeet lasten vanhemmille ja päiväkodin työntekijöille. Käyttöohjeet auttavat sekä vanhempia että päiväkodin työntekijöitä ymmärtämään luontopassin tarkoituksen.

Havaitsimme, että perheet viihtyivät luontopolulla. Lapset ja vanhemmat tuntuivat nauttivan yhdessä olost. Toiminnallinen koko perheen yhteinen tapahtuma oli kaikille mieleinen. Liikunnallisia tehtäviä luontopolulla voisi olla enemmän, sillä nykyään kaikki lapset eivät liiku ulkona suositusten mukaisesti. Oivalsimme, että luontopolku-tapahtuman järjestelyissä lapset voisi osallistaa materiaalien hankintaan. Lapset voisivat kerätä luontopolun tehtäväpisteille tarvittavia luonnonmateriaaleja päi-

väkodin omilla retkillä tai yhdessä vanhempiensa kanssa. Tällainen lasten osallistuminen tapahtuman järjestelyihin on olennainen osa lasten työkasvatusta.

Oivalsimme myös, että kestävän kehityksen näkökulma on tärkeää ottaa luontokasvatuksen suunnittelussa huomioon. Tämä näkökulma jäi meiltä vähäiselle huomiolle, vaikka se on olennainen osa ympäristökasvatusta. Sitä voisi korostaa niin luontotuokioilla, luontopassissa kuin luontopolku-tapahtumassakin. Luontopolulla voisi olla esimerkiksi tehtäväpiste, jolla jotakin eläinhahmoa tulisi auttaa lajittelemaan sen pesään heitetyt roskat.

6 POHDINTA

Lapsen luontosuhteen kehittyminen on tärkeää. Luonnolla on monia positiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Luonto tarjoaa ihmiselle rauhaa, esteettisiä kokemuksia ja monenlaisia virkistymismahdollisuuksia. Nämä hyvinvointivaikutukset jäävät saavuttamatta, jos ihmiset eivät liiku luonnossa ja nauti sen antamista mahdollisuuksista. Luontosuhteen kehittyminen on tärkeää jo lapsuudessa. Jos ihminen ei pääse lapsena luontoon ja saa kokemuksia siitä, hän ei aikuisenakaan halua tai osaa hakeutua sinne. Jokaisella ihmisellä on jonkinlainen suhde luontoon ja ympäristöön, mutta halu toimia luonnossa ja luonnon hyväksi vaatii tunnesuhteen luontoa ja ympäristöä kohtaan. Tunnesuhde luontoon ei kehity itsestään. Kehittyäkseen se tarvitsee tietoa sekä myönteisiä ja turvallisia kokemuksia. Lisäksi lapset tarvitsevat aikuisen esimerkin omaksuakseen kestävän kehityksen mukaiset toimintamallit. Toimintamalleista muodostuu ajan kanssa tapa toimia, mikä säästää luontoa. Tällaisella myönteisellä luontosuhteella on myönteisiä vaikutuksia niin yksilölle, yhteiskunnalle kuin maapallollekin.

Arjen pienet teot luonnon ja ympäristön hyväksi auttavat säilyttämään maapallomme elinkelpoisena myös tuleville sukupolville. Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöt ovat avainasemassa tulevien kansalaisten, päättäjien ja vaikuttajien asenteiden sekä arvojen kehitymisessä. Nyt kylvetään se, mitä tulevaisuudessa niitetään; ympäristö- ja luontokasvatuksen tavoitteet ovat siis tulevaisuudessa. Siksi jokaisen kasvattajan, niin vanhemman kuin ammattilaisenkin, tulisi omalla esimerkillään varmistaa, että elinympäristömme on puhdas tulevaisuudessa. Nämä tavoitteet eivät ole saavutettavissa ainoastaan sen työn tuloksena, jota päiväkodissa tehdään. Talkoisiin ympäristömme hyväksi tarvitaan myös lasten vanhempia. Siksi on tärkeää osallistaa lasten vanhemmat luontokasvatukseen. Luontokasvattajana lapselle voi toimia kuka tahansa. Se on suurimmaksi osaksi kokemusten kautta tunnesuhteen luomista luontoon. Tämän suhteen mahdollistajana voi toimia perheen yhteiset retket luontoon. Yhtälailla luontokasvatusta ovat ukin kanssa tehdyt kalareissut tai mummon kanssa sienestäminen.

Ympäristökasvatukseen kuuluva kestävä kehitys toteutuu ympäristöystävällisillä valinnoilla. Yksinkertaisimmillaan se on sitä, kun retkieväiden roskat viedään roskiin ja lajitellaan omiin astioihinsa. Kun puhutaan kasvatuksesta, on lapsen osallisuus tärkeää, siksi kasvattajan on luotava lasta osallistava toimintakulttuuri. Tässä yhteydessä se tarkoittaa sitä, että lapsi vie itse roskat roskiin ja lajittelee ne aikuisen ohjauksessa. Lapsi oppii tekemällä itse. Ympäristökasvatus tähtää kestävän kehityksen ajatukseen ja luontokasvatus elämyksiin. Ne ovat saman asian kaksi eri puolta. Oikeus nauttia luonnosta kulkee käsi kädessä velvollisuuden kanssa pitää siitä hyvää huolta.

Opinnäytetyöstämme muodostui varsin laaja varhaiskasvatuksen ja kasvatuskumppanuuden tavoitteita edistävä kokonaisuus. Luonto- ja ympäristökasvatus on tärkeä osa varhaiskasvatusta ja sen monet mahdollisuudet sopivat erinomaisesti vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön toteuttamiseen. Luontoteemalla on mahdollisuus toteuttaa kasvatuskumppanuutta meille jokaiselle tärkeän asian parissa. Lapsen ja vanhemman välisen myönteisen vuorovaikutuksen tukeminen on yksi kasvatuskumppanuuden tavoitteista. Päiväkodin yhteisissä tapahtumissa on mahdollisuus tarjota lapsille ja

vanhemmille toimintaa, mikä tähtää myönteiseen vuorovaikutukseen. Sosionomin ammatilliseen osaamiseen kuuluu hyvinvoinnin edistäminen ja osallisuutta tukevan yhteistyö- ja vuorovaikutussuhteen luominen. Varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on se varhaiskasvatuksen alue, jossa erityisesti sosionomin ammatillista osaamista voi hyödyntää. Sosionomin opinnot antavat hyvät edellytykset toteuttaa kasvatuksellista kumppanuutta myös muissa toimintaympäristöissä.

Opinnäytetyössämme kutsuimme vanhempia osallisuuteen luontopassin avulla. Luontopassista saamme palaute osoittaa, miten lasten vanhempia voi osallistaa luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Vanhempien kiinnostuksen herääminen luonnonilmiöitä kohtaan on tärkeää lapsille siirtyvien asenteiden kannalta. Luontopolku-tapahtumassa hyödynnettiin luontoympäristöä ja se toi toiminnallisuudellaan vaihtelua perinteisiin päiväkodin järjestämiin tapahtumiin. Tällainen toiminnallinen kevätjuhla houkutteli paikalle paljon lapsia ja heidän perheitään. Varhaiskasvatuksen työntekijät voivat hyödyntää opinnäytetyömme toiminnan kuvausta ja tuloksia luontokasvatuksensa suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä. Lisäksi se antaa toimintamalleja erityislasten ohjaukseen. Luontopassin ideaa voi soveltaa myös muihin kasvatuksen osa-alueisiin. Tällaisella toiminnalla lapselle ja vanhemmalle voidaan antaa erilaisia tehtäviä esimerkiksi vanhemmuuden tukemisen näkökulmasta. Luontopassia sellaisenaan voi soveltaa myös muihin toimintaympäristöihin, joissa työskennellään lasten ja perheiden kanssa ja joissa halutaan toteuttaa luontokasvatusta. Luontopassin soveltaminen eri kasvatuksen osa-alueille tai asiakasryhmille voisi olla mielenkiintoinen tutkimus- tai kehittämistehtävä.

Yhteistyö toimeksiantajamme kanssa sujui hyvin. Pikku-Ketun päiväkotitoimi antoi meille paljon vapauksia opinnäytetyömme toteuttamisessa. Se toimi lähinnä mahdollistajana opinnäytetyöllemme. Päiväkodin työntekijöillä on vankka kokemus ja ammattitaito erityiskasvatuksesta. Saimme heiltä paljon hyviä ohjeita omaan toimintaamme erityistuen tarpeessa olevien lasten kanssa toimimisessa. Tämä tuki ammatillisen osaamisemme kehittymistä erityiskasvatukseen. Opimme myös erityiskasvatuksen eri elementtien tärkeydestä erityistuen tarpeessa oleville lapsille, kuten vaihtoehtoisten kommunikatiivisten menetelmien käytöstä ohjauksessa. Ne antoivat hyvän pohjan erityistuen tarpeessa olevan lapsen kohtaamiseen ja ohjaamiseen tulevassa työssä. Struktuuri sekä hyvin suunniteltu ja organisoitu toiminta on tärkeää kaikessa varhaiskasvatustyössä. Saimme paljon kokemusta lapsiryhmän ohjauksesta, joten ryhmänhallinta ja -ohjaustaitomme karttuivat opinnäytetyömme aikana. Oivalsimme myös tarinallisuuden ja lasten motivoinnin merkityksen kaikessa toiminnassa.

Yhteistyökumppanimme mahdollistivat omalta osaltaan luontopolku-tapahtuman toteuttamisen ja tekivät siitä yhteisöllisen tapahtuman. Sosionomin ammattitaitoon kuuluu moniammatillisissa verkostoissa toimiminen. On tärkeää tiedostaa, että myös muiden toimijoiden tietoa ja taitoa voi hyödyntää työssään. Luontopolku-tapahtuman järjestäminen vaati meiltä paljon aikaa ja energiaa. Päiväkodin arjessa voi olla mahdotonta löytää tarvittavia resursseja tällaisen tapahtuman järjestämiseen. Tämän takia yhteistyö eri oppilaitosten ja paikallisten yhdistysten kanssa olisi ensiarvoisen tärkeää. Luontopolku-tapahtuma sai näkyvyyttä Kainuun Osuuspankin Sinun hyvä tekosi -kampanjalla (liite 9). Luontopolku-tapahtumasta julkaistiin pieni lehtijuttu paikallisissa Koti-Kajaani ja Kainuun Sano-

mat lehdistössä sekä Kainuun Osuuspankin Facebook-sivuilla. Oli ilahduttavaa, että opinnäytetyömme valittiin yhdeksi hyväksi teoksi. Luontopolku-tapahtumassa voimansa yhdistivät eri toimijat eri aloilta ja yli sektorirajojen.

Opinnäytetyössämme otimme eettisyyden huomioon kaikissa toiminnan muodoissa. Suunnittelimme toimintaa yhdessä päiväkodin erityislastentarhanopettajan kanssa. Näin ollen otimme toiminnassa huomioon lasten henkilökohtaiset erityistuen tarpeet, jolloin huomioimme lapset yksilöinä. Tiedotimme lasten vanhempia opinnäytetyömme toiminnallisesta osuudesta, jonka toteutimme lapsiryhmässä. Anoinme palautteen keräämistä varten tutkimusluvan Kajaanin varhaiskasvatuksen johtajalta. Vanhemmat ja työntekijät vastasivat kyselyyn vapaaehtoisesti. Lisäksi säilytimme ja hävitimme kyselylomakkeet asianmukaisesti. Toimimme koko opinnäytetyöprosessin ajan vaitiolovelvollisuutta kunnioittaen. Kirjallisessa opinnäytetyöraportissamme ei mainita lasten eikä työntekijöiden henkilöllisyyttä paljastavia tietoja.

Kyselylomakkeilla vanhemmilta keräämämme palautteen luotettavuutta voi heikentää pieni vastausmäärä. Vaikka vastausmäärä oli pieni, se alkoi toistaa itseään. Erityistuen tarpeessa olevien lasten vanhemmilta vastausmäärä oli vieläkin pienempi. Se saattoi vaikuttaa tekemäämme arvioon lasten kiinnostuksen heräämisestä luontoa kohtaan. Vastausten määrään vaikutti kyselyn toteuttamisen myöhäinen ajankohta keväällä, jolloin moni lapsista ehti jäädä kesälomalle. Työntekijöiltä saadun palautteen luotettavuus on hyvä, sillä kaikki työntekijät vastasivat kyselyyn. Palautteen analysoinnissa oli haasteita, sillä vastauksia pystyi tulkitsemaan monella eri tavalla. Tulkitsemisessa auttoivat opinnäytetyöprosessin aikana käydyt palautekeskustelut, joita käytimme tulkintamme tukena.

Opinnäytetyö on vienyt mukanaan ja antanut paljon tulevaisuuden ammatillisuudelle. Matka on ollut pitkä, sillä se on kestänyt opinnäytetyömme julkistamiseen mennessä lähes puolitoista vuotta. Viimeisen puolen vuoden aikana se on ollut mielessä ensimmäisenä aamulla ja viimeisenä illalla. Kaiken intohimoisen työstämisen keskellä olemme kohdanneet yhteisen ajan löytymisen haasteen. Harrastukset, perhe ja pitkä välimatka ovat verottaneet aikaa, jota olisimme tarvinneet yhteisen opinnäytetyön työstämiseen. Opinnäytetyömme on osoittanut prosessimaisen työskentelyn idean. Kasvatus ei ole kertasuoritus vaan jatkuva toiminnan ja arvioinnin prosessi. Toiminnan kehittämiseksi jää aina tilaa, koska ihminen ei ole täydellinen. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista vuorovaikutusta, johon tarvitaan myös tiimityötä, jossa kasvattajat, vanhemmat ja ammattilaiset käyttävät vahvuuksiaan eri osa-alueilta. Opinnäytetyöprosessimme on ollut matka erityisesti luontokasvatuksen ja erityiskasvatuksen maailmaan.

LÄHTEET

- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 260–273.
- Cantell, H. 2011. Lapsuus ja nuoruus ympäristösuhteen perustana. Teoksessa: Niemelä, J., Furman, E., Halkka, A., Hallanaro, E.-L. & Sorvari, S. (toim.). *Ihminen ja ympäristö*. Tampere: Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, 332–338.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. [verkkajulkaisu]. Opetushallitus [viitattu 2015-08-05]. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Hakkarainen, P. 2008. Lähikehityksen vyöhyke. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.). *Pedagogiikan palikat – Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 45–49.
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja, L. 2009. *Arvioinnista opiksi. Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa*. Vantaa: Printel Oy.
- Heinämäki, L. 2004. *Eriytyinen tuki varhaiskasvatuksessa Eriyispäivähoito – lapsen mahdollisuus*. Helsinki: Stakes.
- Heister Trygg, B. 2010. *Graafinen kommunikointi – Esineet, kuvat ja symbolit puhetta tukevassa ja korvaavassa kommunikoinnissa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2014. *Leikin käsikirja*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2014. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, S. & Strömberg, O. 2006. *Laatuun johtaminen*. Kangasniemi: SHO Business Development Oy.
- Hujala, E., Puroila, A.-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Hyvin-kää: Edufin.
- Huuhtanen, K. 2012a. Esineillä ja graafisilla merkeillä kommunikointi. Teoksessa: Huuhtanen, K. (toim.). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 49–57.
- Huuhtanen, K. 2012b. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa: Huuhtanen, K. (toim.). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 26–31.
- Huuhtanen, K. 2012c. Merkit ja merkkijärjestelmät. Teoksessa: Huuhtanen, K. (toim.). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 58–63.
- Huuhtanen, K. 2012d. Mitä kommunikointi on? Teoksessa: Huuhtanen, K. (toim.). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 12–25.
- Hyytiäinen, M., Kokko, L., Mäki, M., Pietiläinen, E. & Virtanen, P. 2014. *Vaikeavammaisten oppilaiden opetus Esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Järvinen, M., Laine, A. & Hellman-Suominen, K. 2009. *Varhaiskasvatusta ammattitaidolla*. Helsinki: Kirjapaja.
- Kajaanin varhaiskasvatussuunnitelma 2004. [verkkajulkaisu]. Kajaanin kaupunki [viitattu 2014-10-11]. Saatavissa: http://www.kajaani.fi/Tiedostot/G3_tiedostot/Päivähoito/Kuntavasu%202014.pdf
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. *Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen*. Helsinki: Stakes.

- Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2009. *Kehitysvammaisuus*. Helsinki: WSOY.
- Kim, C. W. & Mauborgne, R. 2007. *Sinisen meren strategia*. Helsinki: Talentum.
- Komulainen, M.-R. 2015-8-27. Päiväkodin johtaja. [Henkilökohtainen tiedonanto.] Kajaani: Pikku-Ketun päiväkot.
- Kontu, E. 2004. Lapsi ja autismi. Teoksessa: Pihlaja, P. & Viitala, R. (toim.). *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Helsinki: WSOY, 352–362.
- Kurki, R., Markkanen, S., Nuotio, E., Ranta, P., Viinikka T. 2001. *Positiivi ohjaajan opas*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2014. *AAC-menetelmät* [verkkosivu]. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. [viitattu 2014-10-21]. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/fi/kommunikaation-keinoja/aac-menetelmat/>
- Kehitysvammaisten tukiliitto ry 2014. *Mikä on Kehitysvammaisten tukiliitto* [verkkosivu]. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. [viitattu 2014-12-02]. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/mika-on-kehitysvammaisten-tukiliitto/>
- Kyttä, M. 2003. *Children in outdoor contexts: Affordances and independent mobility in the assessment of environmental child friendliness*. Espoo: Helsinki University of Technology, Centre for Urban and Regional Studies. Väitöskirja.
- Laaksoharju, T. & Rappe, E. 2006. *Children's Relationship to Plants among Primary School Children in Finland: Comparisons by Location and Gender*. HortTechnology [digilehti] 8/2010 [Viitattu 2015-7-15.] Saatavissa: <http://horttech.ashspublications.org/content/20/4/689.full>
- Launonen, K. 2012. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa HUUHTANEN, K. (toim.). *Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry, 32–39.
- Lecklin, O. 2006. *Laatu yrityksen menestystekijänä*. Helsinki: Talentum.
- Matikainen, E. 2008. Lasten orientoituminen luonnonympäristöön. Teoksessa: Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.). *Pedagogiikan palikat – Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 155–163.
- MLL 2014. [verkkojulkaisu]. [viitattu 2014-11-26] Saatavissa: <http://www.mll.fi/mll/>
- Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J., Lahtinen, U., Savolainen, H. & Vehmas, S. 2015. *Erityispedagogiikan perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nummi, E. 1998. *Tätivihreän ympäristöopas*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Parikka-Nihti, M. 2011. *Pieniä puroja Kasvua kohti kestävää kehitystä*. Helsinki: Lasten keskus.
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. *Iloa ja ihmettelyä Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Parttimaa, E. *Sinun hyvä tekosi?* [sähköpostiviesti]. Vastaanottaja Raisa Eskelinen. Lähetetty 2015-01-09. [Viitattu 2015-08-10].
- Pihlaja, J. 2006. *Tutkielmalle vauhtia*. Vammala: Soceda.
- Puumalainen, R. 2005. *Tutkimusten jäljillä LUMA-toimintaa esi- ja alkuopetukseen*. Helsinki: Tammi.
- Raittila, R. 2011. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa: HUJALA, E. & TURJA, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 208–218.
- Rappe, E., Lindèn, L. & Koivunen, T. 2003. *Puisto, puutarha ja hyvinvointi*. Jyväskylä: Gummerus.

- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Yläne, S. & Paavilainen, E. 2011. *Tutkimuksen voimasanat*. Helsinki: WSOYpro.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa: Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.) *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa ihmettelyä ja tekemistä*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 48–55.
- Salonen, K. 2005. *Mieli ja maisemat eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Suhonen, E. 2006. Elämää lähiöpäiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Teoksessa: Kontu, E. & Suhonen, E. (toim.) *Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus*. Helsinki: Yliopistopaino, 47–56.
- Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. *Luonto tutuksi*. Jyväskylä: Gummerus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. 2011. Tiedekasvatus ja lasten tutkiva toiminta. Teoksessa: Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–194.
- Varhaiskasvatuslaki L 1973/36. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2015-08-04]. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Vaajakoski: Stakes.
- Viitala, R. 2004. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa: PIHLAJA, P. & VIITALA, R. (toim.). *Erityiskasvatus varhaislapsuudessa*. Helsinki: WSOY, 131–152.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2013. *Lapsuus, erityinen elämänvaihe*. Helsinki: SanomaPro.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vygotsky, L. 1982 (1931) *Ajattelu ja Kieli*. Espoo: Weilin+Göös.
- Vänskä, K., Laitinen-Väänänen, S., Kettunen, T. & Mäkelä, J. 2011. *Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen*. Helsinki: Edita.
- Willamo, R. 2004. Ihminen suhteessa luontoon. Teoksessa: Cantell, H. (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 36–42.
- Wolff, L.-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa: Cantell, H. (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 18–22.

LIITE 1: HERRA SIILIN TARINA

Herra Siili on

surullinen.

Se asuu lehkitkaas alla

metssä.

Lähelisen kadun kulkijat

heittelevät roskaa Herra Siilin kotiin.

Näky on kamal!

Herra Siiliä

äryttää.

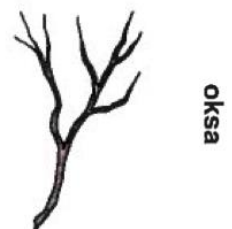
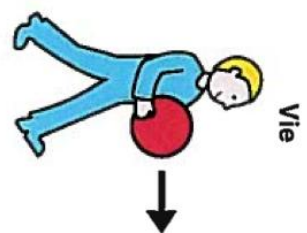
Luonto on kaunis

Ja sitä pitää suojella.

LIITE 2: PESÄN RAKENNUS PISTEEN KUVALLINEN OHJE

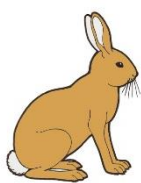

LIITE 3: LUONTOPOLUN TEHTÄVÄPOHJA

TERVETULOA HERRA SIILIN LUONTOPOLULLE!

Kiertäkää luontopolun pisteillä ja tehkää tehtäviä. Kun olette tehneet tehtävän, saatte leiman tehtäväkorttiinne.

AISTIT: Jänis on kerännyt erilaisia materiaaleja pesän rakennusta varten, mutta materiaalit ovat menneet sekaisin ja jänis ei tiedä enää missä on mitään. Auttakaa jänistä tunnustelemalla, mitä saaveissa on.

HÄMÄHÄKINSEITTI: Johdata hämähäkkilapsesi seitin läpi ylittämällä ja alittamalla narua.

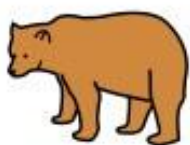
HERRA SIILIN TAIDENÄYTTELY: Herra Siili pyytää perheitä auttamaan taidenäyttelyn kokoamisessa. Etsikää erilaisia luonnonmateriaaleja ja tehkää niistä yhdessä perheenne oma taideteos.

HEVOSTEN TAITORATA: Ohjasta hevosesi kulkemaan kauniisti taitoradalla.

TUTKIMINEN: Kettulla on pulma, se haluaisi tietää kuinka vanhaksi sen puu ystävät ovat eläneet. Kettulta ovat männyn ja kuusen neulaset ja kävyt menneet sekaisin. Auta Kettua selvittämään puitten iät sekä lajittele neulaset ja kävyt oikeisiin astioihin.

PESÄN RAKENNUS: Auta mesikämmentä pesänrakennuksessa viemällä oksia kottikärryillä mesikämmenelle.

ÄNGRI BÖÖRDS: Vihaiset linnut opettelevat lentämään. Lennätä ne ritsan avulla viivan yli.

KETUN TARKKUUSHEITTO: Kettu kerää käpyjä orava ystävälleen. Etsi käpyjä lähimaastosta ja auta kettua heittämällä käpyjä oksan haarasta läpi tai yritä osua puuhun.

MAKKARANPAISTO: Kodalla on tarjolla makkaraa ja pillimehua. Makkaroita odotellessa tai sulattellessa käykää leikkimässä yhteinen leikki

LIITE 4: LUONTOPOLUN TEHTÄVÄPISTEEN PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Lapsiryhmän pedagoginen ohjaus**Toiminnan suunnittelurunko****7.1.2015****Ohjaaja:** Raisa Eskelinen ja Taija Jussila**Pvm:** 20.5.2015**Klo** 18**Aihe:** Luontopolku: Mesikämmenen pesän rakennus perheet**Kohderyhmä:** Pikku-Ketun päiväkodin**Tavoitteet:** Tasapainottelu eritavoin, liikunnan ilo, luonnossa viihtyminen, lasten ja vanhempien yhteistoiminta.**Menetelmät:** Tarina, liikunta**Sisällölliset orientaatiot:** Luonnontieteellinen orientaatio, esteettinen orientaatio

<p>Orientointi ja motivointi Auta mesikämmettä pesänrakennuksessa viemällä oksia kottikärryillä mesikämmenelle. Mesikämmen antaa kiitokseksi leiman tehtäväkorttiisi. Ohjaajat innostavat koko perheen suorittamaan tehtävää.</p>
<p>Ryhmittely ja sosiaalimuoto Lapset toimivat yhdessä vanhempiensa kanssa. Pisteellä on (karhupukuinen) ohjaaja ja Kao:n opiskelija.</p>
<p>Toiminnan kulku, vaiheet ja kesto Toiminnan ohjeistus Pesän rakennus</p>
<p>Toiminnan konkreetti kuvaus/tilanteen eteneminen käytännössä Kun perheet saapuvat pisteelle, ohjaaja ohjeistaa heidät auttamaan mesikämmettä pesänrakennuksessa viemällä oksia kottikärryillä mesikämmenelle, lapset toimivat kottikärryinä ja oksa asetetaan lapsen selän päälle. Vanhemmat työntävät kottikärryjä. Lapset voivat vaihtoehtoisesti kantaa oksan kahden kepin päällä. Pienet voivat kantaa oksan käsissään. Tehtävän suoritettuaan mesikämmen kiittää ja antaa leiman tehtäväkorttiin.</p>
<p>Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt Materiaalit: Kuvalliset ohjeet, oksia Välineet: leimasin ja mustetyyny Tila: katso kartasta Avustavat henkilöt: KAO:n opiskelija ja päiväkodin työntekijä</p>
<p>Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus) Pisteellä kuvalliset ohjeet, tehtävän voi suorittaa kolmella eri vaikeusasteella ja matka on lyhyt, jotta pienemmätkin voivat auttaa mesikämmettä. Riskit: Kaatuminen kasvot edellä maahan, kaatuminen ja nilkan nyrjähdys, kottikärrynä olevalta lapselta voi nyrjähtää käsi, oksa voi osua silmään.</p>

LIITE 5: KUTSU HERRA SIILIN LUONTOPOLULLE

TERVETULOA HERRA SIILIN LUONTOPOLULLE!

Pikku-Ketun päiväkodin kevätjuhla järjestetään Vimpelinlammen puistossa keskiviikkona 20.5.2015. Kokoonnumme Vimpelinlammella sijaitsevalle kodalle klo 18.00 ja aloitamme eskareiden muistamisella.

Kevätjuhla toteutetaan liikunnallisen luontopolun muodossa. Luontopolun toteuttavat opinnäytetyönään Savonia-ammattikorkeakoulun sosionomi opiskelijat Taija Jussila ja Raisa Eskelinen. Luontopolulla esittelevät toimintaansa MLL ja Kajaanin kehitysvammaisten tuki ry.

Luontopolulle kannattaa pukeutua säänmukaisiin varusteisiin. Kodalla on tarjolla makkaraa ja pillimehua.

Ilmoita perheenne osallistujamäärä ja erityisruokavaliot päiväkodille viimeistään keskiviikkona 13.5.2015

Nimi: _____

Meidän perheestä osallistuu luontopolulle _____lasta ja _____ aikuista.
Erityisruokavaliot:

LIITE 6: LUONTOTUOKION PEDAGOGINEN SUUNNITELMA

Pedagoginen ohjaus**Toiminnan suunnittelulomake**Ohjaaja: Raisa Eskelinen ja Taija Jussila Pvm.: 12.3.2015 Klo 9-11Aihe: 3. LuontotuokioKohderyhmä: integroidun erityisryhmän esikouluikäiset lapset

Tavoitteet: Lumen tutkiminen

Menetelmät: tarina, musiikki, liikunta, tutkiminen

<p>Orientointi ja motivointi Herra siili haluaa soittaa lapsille kauniin laulun lumihutaleista. Lumisateen teko paperisilpun avulla.</p>
<p>Ryhmittely ja sosiaalimuoto Ryhmässä on 12 lasta. Ryhmän lapsista viisi on erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia. Ryhmä jaetaan tuokioille puoliksi ja tuokio pidetään molemmille ryhmille.</p>
<p>Toiminnan vaiheet ja kesto Orientointi: 10 min Lumen tutkiminen ja sulatus: 30 min Tuokion lopetus: 5 min</p>
<p>Toimintavaiheiden konkreetti kuvaus / tilanteen eteneminen käytännössä Herra Siili soittaa lapsille pilvi pieni pehmoisen nimisen laulun. Herra Siili haluaa nähdä lumisateen: pyydämme lapsia näyttämään lumisateen paperisilpun avulla. Kun lumisade loppuu, lapset saavat tehdä lumityöt lapioiden avulla. Sen jälkeen siirrymme tutkariin. Herra Siili on tuonut mukanaan lunta ja haluaa tietää, mistä lumi tulee ja mitä hyötyä siitä on. Lapsille jaetaan lunta lautasiin ja muihin erilaisiin astioihin. Lapset saavat tutkia lunta. Lopuksi Herra Siili kysyy, että mitä uutta lapset ovat oppineet tänään lumesta. Sitten hän hyvästelee lapset. Otamme valokuvia tuokion aikana.</p>
<p>Materiaalit, välineet, tilajärjestelyt, avustavat henkilöt Materiaalit: Lunta, paperisilppua Välineet: Puhelin, josta laulu soitetaan, Herra Siili, lapiot, luupit, lautaset lumelle, kamera Tila: Tutkari, alku nukkarissa, toinen ryhmä on ulkona Avustajat: ryhmän henkilökunta</p>
<p>Huomioitavaa (eriyttäminen, varasuunnitelma, turvallisuus) Erityistuen tarpeessa olevia lapsia avustaa päiväkodin työntekijät. Lumen sulatukseen voi käyttää hiustenkuivaajaa, jos se ei sula tarpeeksi nopeasti.</p>
<p>Arviointi (etukäteisarviointi ja jälkikäteisarviointi – ohjaaja, opiskelija) Aikataulun laatiminen on haastavaa. Olemme mielestämme huomioineet kaikki asiat hyvin. Aikataulun sekä tavoitteiden nimeäminen ja asettaminen on haastavaa. Osaammeko huomioida erityistuen tarpeessa olevia lapsia riittävästi?</p>

LIITE 7: LUONTOPASSI

LUONTOPASSIN OHJEET:

Luontopassin tehtäviä on tarkoitus tehdä yhdessä perheen kanssa. Kun olette tehneet tehtävän, laittakaa rasti tehtävän kohdalla olevaan ruutuun. Lapsi saa tarroja luontopassiinsa tehtyjen tehtävien mukaan.

Päiväkodissa pidetään sovituin väliajoin luontotuokio, jolloin keskustellaan lasten kaikenlaisista havainnoista ja kokemuksista luonnosta. Luontotuokioilla voidaan myös käydä yhdessä tekemässä jokin luontopassin tehtävistä.

Muistathan jokamiehen oikeudet!

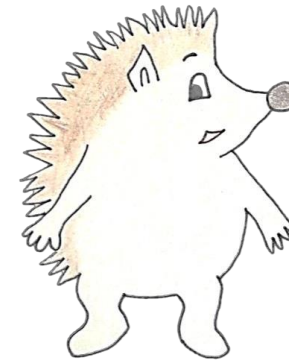
Saat liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa.
Saat poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia.
Saat onkia ja pilkkiä.
Saat uida.

Et saa roskata luontoa tai häiritä eläimiä.
Et saa katkoa oksia puista.

Luontopassin tekijät: Raisa Eskelinen & Taija Jussila
Kuvat: Papunet & Taija Jussila

LUONTOPASSI

Nimi: _____

SYKSY

MARJASTUS

Lähtekää yhdessä marjametsään. Voitte kerätä esimerkiksi mustikoita tai puolukoita. Mustikoita kannattaa poimia elokuussa ja puolukoita elosyyskuussa. Jo pienestä määrästä marjoja tulee herkullinen piiras. Evästauko on usein marjastuksen kohokohta.

KÄPYLEHMIEN TEKO

Etsikää yhdessä käpyjä ja pieniä oksia. Tehkää niistä käpylehmiä tai muita eläimiä. Jos teette niitä useampia, rakentakaa oksista myös aitaus, jotta ne eivät pääse karkuun. Ennen vanhaan leluja ei ollut paljon, joten lapset tekivät itse käpylehmiä.

LEHTITAU LU

Tehkää retki luontoon ja kerätkää värikkäitä lehtiä maasta. Pysähtykää hetkeksi tarkkailemaan luontoa. Silloin huomaatte erilaisia asioita luonnosta. Laittakaa lehdet kuivumaan yön ajaksi painon alle. Tehkää lehdistä lehtitaulu. Lehtiä voi kiinnittää pahville liimalla tai teipillä. Esimerkiksi pihlajan ja vaahteran lehdet ovat upean värisiä.

HARAVOIMINEN

Haravoiminen on hyödyllistä liikuntaa. Haravoidessa voi pohtia, miksi lehdet vaihtavat väriä ja tippuvat puista. Lopuksi pehmeään lehtikasaan on mukava hypätä. Lehtien kauniit värit ja tuoksut tarjoavat elämyksiä aisteille.

LUONTOPASSIN OHJEET:

Luontopassin tehtäviä on tarkoitus tehdä yhdessä perheen kanssa. Kun olette tehneet tehtävän, laittakaa rasti tehtävän kohdalla olevaan ruutuun. Lapsi saa tarroja luontopassiinsa tehtyjen tehtävien mukaan.

Päiväkodissa pidetään sovituin väliajoin luontotuokio, jolloin keskustellaan lasten kaikenlaisista havainnoista ja kokemuksista luonnosta. Luontotuokioilla voidaan myös käydä yhdessä tekemässä jokin luontopassin tehtävistä.

Muistathan jokamiehen oikeudet!

Saat liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa.
 Saat poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia.
 Saat onkia ja pilkkiä.
 Saat uida.

Et saa roskata luontoa tai häiritä eläimiä.
 Et saa katkoa oksia puista.

Luontopassin tekijät: Raisa Eskelinen & Taija Jussila
 Kuvat: Papunet

LUONTOPASSI

Nimi: _____

TALVI

MÄENLASKU

Käykää yhdessä laskemassa mäkeä. Jos teillä ei ole pulkkaa tai liukuria, voitte laskea muovipussilla. Mäenlasku on hyödyllistä liikuntaa.

TEE LUMIUKKO

Tehkää yhdessä lumiukko tai jokin muu hahmo lumesta. Paras sää lumiukon tekkoon on, kun lämpömittari näyttää +1 astetta tai enemmän, eli on suojasää.

ELÄINTEN JÄLJET

Lähtekää yhdessä luontoon ja etsikää eläinten jälkiä. Löydätkö jäniksen, ketun tai linnun jalanjäljet? Kun otatte eväät mukaan, voitte viipyä luonnossa pidempään. Muistakaa, että sen, minkä viette luontoon tuotte myös pois.

KATSELE TÄHTIÄ

Taivaalla on erilaisia tähtikuvioita. Tunnistatteko niitä? Kun ulkona on pakkasää, tähdet näkyvät pimeällä taivaalla. Tähdet näkyvät parhaiten sellaisissa paikoissa, joissa ei ole katuvaloja. Käykää yhdessä katselemassa tähtikuvioita. Löydätkö Otavan?

Piirtäkää löytämäne jalanjäljet:

dättekö Otavan?

Piirtäkää millainen Otava on:

LUONTOPASSIN OHJEET:

Luontopassin tehtäviä on tarkoitus tehdä yhdessä perheen kanssa. Kun olette tehneet tehtävän, laittakaa rasti tehtävän kohdalla olevaan ruutuun. Lapsi saa tarroja luontopassiinsa tehtyjen tehtävien mukaan.

Päiväkodissa pidetään sovituin väliajoin luontotuokio, jolloin keskustellaan lasten kaikenlaisista havainnoista ja kokemuksista luonnosta. Luontotuokioilla voidaan myös käydä yhdessä tekemässä jokin luontopassin tehtävistä.

Muistathan jokamiehen oikeudet!

Saat liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa.
Saat poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia.
Saat onkia ja pilkkiä.
Saat uida.

Et saa roskata luontoa tai häiritä eläimiä.
Et saa katkoa oksia puista.

Luontopassin tekijät: Raisa Eskelinen & Taija Jussila
Kuvat: Papunet

LUONTOPASSI

Nimi: _____

KEVÄT

KEVÄÄN ENSIMMÄISET KUKAT

Tarkkailkaa yhdessä tienreunoja. Minkä värisiä ovat kevään ensimmäiset kukat?

Väritä:

ROSKIEN KERÄÄMINEN

Kun lähdette yhdessä ulos, ottakaa mukaan pussi ja kerätkää siihen roskaa maasta. Roskia kerätessä on hyvä käyttää käsiaineita, jotta kädet pysyvät puhtaina. Minkälaiseen roskikseen laittaisitte banaanin kuoret? Entä maitotölkin? Kun keräätte roskaa päivässä, luonto pysyy puhtaina. Roska päivässä liike kannustaa roskien keräämiseen: <http://www roskapaivassa.net/>

RAIRUOHO

Kylväkää yhdessä rairuohoa. Rairuoho kannattaa kylvää n. viikkoa ennen pääsiäistä esimerkiksi viilipurkkiin. Rairuohon voi kasvattaa myös ilman multaa. Silloin purkin pohjalle laitetaan märkää talouspaperia ja siemenet laitetaan sen päälle. Sijoittakaa purkki

valoisalle paikalle ja muistakaa kastella.

MUUTTOLINNUT PALAAVAT

Tarkkailkaa ja kuunnelkaa yhdessä lintuja. Ensimmäiset muuttolinnut saapuvat maaliskuussa. Tunnistatteko jonkin näistä linnuista:

Kuu kiurusta kesään, puolikuuta peipposesta, västäräkistä vähäsen, pääskysestä ei päivääkään

Minkä linnun tunnistitte:

LUONTOPASSIN OHJEET:

Luontopassin tehtäviä on tarkoitus tehdä yhdessä perheen kanssa. Kun olette tehneet tehtävän, laittakaa rasti tehtävän kohdalla olevaan ruutuun. Lapsi saa tarroja luontopassiinsa tehtyjen tehtävien mukaan.

Päiväkodissa pidetään sovituin väliajoin luontotuokio, jolloin keskustellaan lasten kaikenlaisista havainnoista ja kokemuksista luonnosta. Luontotuokioilla voidaan myös käydä yhdessä tekemässä jokin luontopassin tehtävistä.

Muistathan jokamiehen oikeudet!

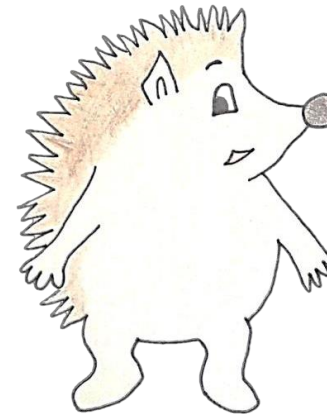
Saat liikkua jalan, hiihtäen ja pyöräillen luonnossa.
 Saat poimia luonnonmarjoja, sieniä ja kukkia.
 Saat onkia ja pilkkiä.
 Saat uida.

Et saa roskata luontoa tai häiritä eläimiä.
 Et saa katkoa oksia puista.

Luontopassin tekijät: Raisa Eskelinen & Taija Jussila
 Kuvat: Papunet & Taija Jussila

LUONTOPASSI

Nimi: _____

KESÄ

KERÄÄ KUKKAKIMPPU

Lähtekää yhdessä luontoon ja kerätkää erilaisista kukista kimppu. Voitte kerätä esimerkiksi Päivänkakkaroita, Kissankelloja ja Niittyleinikkejä. Tunnistatko niitä? Voitte käyttää tunnistamisessa apuna Internetiä tai kasvikirjoja. Kukista voi tehdä myös seppeleen.

ETSI PIHARATAMO

Lähtekää yhdessä luontoon ja etsikää Piharatamo. Tiesitkö, että Piharatamo auttaa hyttysten pistojen kutinaan? Se sisältää antibioottisia ja ihoa rauhoittavia aineita. Sitä on kutsuttu myös laastarilehdeksi, sillä se on kätevä luonnonlaastari.

UIMINEN

Tehkää yhdessä retki uimarannalle. Uiminen on hauskaa ja hyödyllistä liikuntaa, jonka jälkeen maistuu eväät. Muista uida aina rannasuuntaisesti. Uimarannalla voi tehdä myös hiekkalinnoja.

MAJANRAKENNUS

Rakentakaa yhdessä maja. Se on hauskaa puuhaa. Oman pii-lopaikan rakennusmateriaaliksi käyvät oksat, puunrungot ja isolehtiset kasvit. Muistatthan, että oksia ei saa katkoa puista.

LIITE 8: KYSELYLOMAKKEET

Kysely integroidun erityisryhmän lasten vanhemmille

Hei, olemme viettäneet mukavia hetkiä lasten kanssa luontoa ihmetellen kevään 2015 aikana. Pitämillämme luontotuokioilla olemme käsitelleet mm. vuodenaikoja, lunta, puita ja eläimiä. Opinnäytesyhömme kuuluu myös tutkimuksellinen osuus, jonka avulla selvitämme, miten luontotuokiot, -passi ja luontopolku-tapahtuma tukivat lasten luontokasvatusta ja miten menetelmät toimivat. Kyselyn tarkoituksena on myös kehittää luontopassia toimivammaksi. Toivomme, että vastaatte tähän kyselyyn ja palautatte sen päiväkodille **29.5 mennessä**.

1. Onko lapsellanne erityistuen tarve? Ympyröi vastaus. kyllä ei
2. Miten arvioitte, että luontopassin tehtävät ja päiväkodissa pidetyt luontotuokiot ovat näkyneet lapsesi arjessa kevään 2015 aikana? Kirjoita mahdollinen esimerkki mielestäsi sopivaan lokeroon.

	Ei ollenkaan	Vähän	Jonkin verran	Paljon
Leikissä				
Kiinnostuksessa luontoa kohtaan (esim. huomaa luontoon liittyviä asioita ulkoillessa, kyselee ja pohtii luontoon liittyviä asioita)				
Muulla tavoin, miten?				

Toivomme teiltä palautetta luontopassista (miten luontopassia voisi kehittää, olivatko tehtävät helposti toteutettavia, toimivia ja innostavia?)

Kiitos vastauksestasi!

Kysely integroidun erityisryhmän henkilökunnalle

Palauttakaa kyselylomake viimeistään **29.5 mennessä**.

1. Miten toteuttamamme luontotuokioiden sisällöt ja käyttämämme ohjausmenetelmät soveltuivat erityistuen tarpeessa oleville lapsille? Perustele vastauksesi.

2. Miten arvioit luontotuokioiden lisänneen lasten kiinnostusta ja tietoutta luonnosta? Ympyröi sopiva vaihtoehto ja perustele.

Ei ollenkaan vähän Jonkun verran paljon

Perustelut:

3. Millä tavalla luontotuokiot, luontopassi ja luontopolku-tapahtuma ovat tukeneet päiväkodin luontokasvatusta?

4. Mikä käyttämissämme menetelmissä (luontotuokiot, -passi ja -polku) oli erityisen hyvää ja mikä vaatii vielä kehittämistä? Perustele vastauksesi.

a. Luontotuokioissa

b. Luontopassissa

c. Luontopolku-tapahtumassa

5. Luuletko, että voisit ottaa luontopassin käyttöösi tulevaisuudessa? Ympyröi vastaus.

Kyllä Ei

Kiitos vastauksestasi!

LIITE 9: LEHTIJUTTU LUONTOPOLKU-TAPAHTUMASTA

aa
uun
ä
a

Sinun hyvä tekosi?

Teimme 100-vuotisen taipaleemme kunniaksi OP Kainuussa yhden uuden vuodenlupauksen: tänä vuonna teemme joka viikko hyvän teon Kainuun hyväksi, yhdessä teidän kanssanne. Näin autamme yhdessä toisiamme pärjäämään, kasvamaan ja menestymään.

Ehdota hyvää tekoa OP Kainuun Facebook-sivuilla tai osoitteessa op.fi/kainuu. Voit tehdä ehdotuksesi myös konttoreissamme. Kyseessä voi olla fyysistä avun tarjoaminen, taloudellinen avustus tai yksinkertaisesti mahdollistettava tekeminen, jonka haluaisit avullamme toteuttaa. Yhdessä hyvä tulee.

www.facebook.com/opkainuu
www.op.fi/kainuu

HYVÄ TEKO 20
Pikku-Ketun päiväkoti

Luontopolku-tapahtumassa

Luontopolku-tapahtumassa lapset pääsivät tutustumaan luonnon ihmeisiin erilaisten toimintapisteiden kautta jonka jälkeen nautittiin laavulla OP:n tarjoamaa makkaraa ja mehua. Lapset lahtuivat myös lahjaksi saamistaan saippua-kuplalekusta. Sosionomiopiskelijoiden Raisa Eskeisen ja Tinja Jussilan järjestämässä tapahtumassa erityislasten vanhemmat saivat toiminnan ohessa tärkeää tietoa Kajaanin Kehitysvammaisten Tuki ry:n toiminnasta.